Ἀριθ. 70 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Β'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τρίτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 1 Μαΐου 1877

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙΠΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΒΩΒΟΥΑΡ

Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 257.

4 Σεπτεμβρίου.—Ἡ νῆσος Βὰν-Διέμεν διασχίζεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν ἐν διαστήματι διακοσίων χιλιομέτρων διὰ μεγάλης ὁδοῦ, κατασκευασθείσης ἄλλοτε ὑπὸ τῶν καταδίκων, καὶ δι' αὐτῆς διευθυνόμεθα εἰς τὴν μητρόπολιν πλησίον τοῦ πόλου, ἐπὶ ἁμάξης ἀγγλικῆς συρομένης ὑπὸ τεσσάρων ἵππων. Ἀναχωροῦμεν τὴν αὐγὴν περὶ τὴν πέμπτην ὥραν ἐν μέσῳ χώρας ὅσον ἔνεστι χαριεστάτης· καὶ νῦν μὲν διερχόμεθα δι' ἀγρῶν ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, νῦν δὲ δι' ἀγρίων δασῶν μεστῶν ποιμνίων, ὁ δὲ σιδηρόδρομος, διαγεγραμμένος μεταξὺ χειμάρρων καὶ βράχων, εἶναι καλὸς ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. Εἰς τρία διάφορα μέρη εὑρισκόμεθα μεταξὺ ὡραίων πανοραμάτων, ὅθεν βλέπομεν τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς νήσου, καὶ μετὰ ὁδοιπορίαν δεκαπέντε ὡρῶν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σιωπηλὴν πόλιν.

15 Σεπτεμβρίου.—Δέκα ἡμέραι παρῆλθον ἄλλως ἢ ὅπως εἴχομεν φαντασθῆ· εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις κατ' ἀρχὰς μᾶς ἐφάνη ὡς ἡ μελαγχολικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Σκωτίας, ἐφιλοξενήθημεν ἐγκαρδίως. Ὁ διοικητής, ὁ συνταγματάρχης, οἱ ὑπουργοί, ὁλόκληρος κοινωνία πεπαιδευμένη, εὐτυχὴς καὶ φαιδρά, ὑπεδέχθησαν εὐμενῶς τὸν πρίγκηπα, οὗτινος τὴν ἄφιξιν ἐθεώρησεν ἡ ἀποικία ὡς γεγονὸς ἀσύνηθες καὶ εὐχάριστον. Ἡ νῆσος Βὰν-Διέμεν, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς, δικαιώτεροι τῶν γεωγράφων, ὀνομάζουσι Τασμανίαν, φημίζεται διὰ τὰς ὡραίας της *Misses* ἢ κόρας καὶ τὰ ὡραῖά της μῆλα, ὧν ἕνεκεν ἐχάσαμεν τὸν παράδεισον. Καὶ εὐθὺς προητοίμασαν σειρὰν ἑορτῶν, ὥστε καθ' ἑκάστην ἑσπέραν χορεύομεν, ποτὲ μὲν εἰς τὰς μεγάλας αἰθούσας καὶ τὰς πλήρεις ἀνθέων στοὰς τοῦ διοικητικοῦ παλατίου, ποτὲ δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προέδρου τῆς Ἄνω Βουλῆς καὶ τῶν μεγάλων ἰδιοκτητῶν. Τὰ μεγάλα ἐπίσημα γεύματα ἐξ ὀγδοήκοντα συμποτῶν, αἱ μουσικαὶ συμφωνίαι, αἱ κωμῳδίαι, αἱ ἱππασίαι, καὶ ταῦτα πάντα μετὰ τῶν ὡραίων *Misses*, ἐγίνοντο αἰτία νὰ λησμονῶμεν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τοὺς ἀντίποδας. Μόνον τὴν Κυριακὴν ἐμένομεν ἥσυχοι ὡς ἐνασχολούμενοι εἰς ἄλλο καθῆκον εὐσεβές. Ἀνέβημεν δὲ μετὰ τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου εἰς λόφον ὑπεράνω τῆς πόλεως, ὅπου μεταξὺ βράχων καὶ δένδρων ἀνεζητήσαμεν τὰ ἴχνη τῶν τάφων εἰς οὓς ἐτάφησαν οἱ τεσσαράκοντα ναῦται, οἵτινες ἀπέθανον ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐκδρομὴν τοῦ Δυμὸν-Δερβίλλ τῷ 1840.

Ἄλλοτε πάλιν ἐπεσκέφθημεν μετὰ ἁμαξόνων, πέντε λεύγας μακρὰν τῆς πόλεως, ἄσυλον ἑξακοσίων ὀρφανῶν, ἀνατρεφομένων δαπάνῃ δημοσίᾳ, ἤτοι διὰ τριακοσίων χιλιάδων φράγκων κατ' ἔτος. Πάντα δὲ τὰ παιδία, κοκκινοπρόσωπα καὶ δροσερά, ἔφερον πρὸς τιμὴν ἡμῶν τὸ ἑορτάσιμον αὐτῶν ἔνδυμα, καὶ δοθέντος συνθήματος κατεβρόχθισαν ἐν ἀκαρεῖ ἑξακόσια πλακούντια.

Μετὰ δὲ τὸ κατάστημα τοῦτο ἐπεσκέφθημεν τὰς φυλακάς, καὶ εἴδομεν τὴν μηχανὴν δι' ἧς διαπέμπονται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον οἱ κατάδικοι· ὁ δὲ φύλαξ εἶπεν εἰς ἡμᾶς μὲ βρετανικὴν σοβαρότητα· «ἠμποροῦμεν νὰ κρεμάσωμεν ἐν ἀνέσει καὶ ἑπτὰ ἀνθρώπους συγχρόνως.»

Ἐλησμονήσαμεν δὲ τὴν μελαγχολικὴν ταύτην σκηνὴν εἰς χορὸν δοθέντα ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου, διαρκέσαντα μέχρι τῆς πέμπτης ὥρας τῆς αὐγῆς μεταξὺ ὡραίων καὶ ὡραῖα ἐστολισμένων δεσποινῶν. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι καθ' ἑκάστην πρωΐαν δύο ἐφημερίδες, ἤτοι ὁ *Ἑξεταστὴς* καὶ ὁ *Ἑρμῆς*, περιγράφουσιν ἐν λεπτομερείᾳ ὅλας τὰς ἐπισκέψεις καὶ ὅλας τὰς ἑορτὰς εἰς ἃς παρευρίσκεται ὁ πρίγκηψ.

Ἡ μεταξὺ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἁρμονία μὲ κατέπληξεν ἀληθῶς, καθόσον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾶται τοιαύτη. Οὐδεμία φιλονεικία, οὐδεμία διένεξις, καὶ πολλάκις εἶδον εἰς τὰς ὡραίας ὑποδοχὰς τοῦ Διοικητοῦ τοὺς δύο ἐπισκόπους συνδιαλεγομένους ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς δύο γέροντας φίλους, καὶ τοὺς δύο κλήρους φερομένους οἰκειότατα πρὸς ἀλλήλους. Κατά τινα μάλιστα τῶν μουσικῶν συναναστροφῶν ἐψάλη λειτουργία τοῦ Μόζαρτ μετὰ ὀργάνων καὶ παρθενικῶν χορῶν ἐκ φωνῶν ὑπὲρ τὰς ἑξήκοντα. Εἶδον δὲ ἐν καιρῷ τοῦ *Πιστεύω* τοὺς δύο ἐπισκόπους κοιμωμένους βαθύτατα πλησίον ἀλλήλων. Εὐτυχῶς μετὰ τὴν ἱερὰν συμφωνίαν συνεκροτήθησαν χοροί, καθ' οὓς ὅλος ὁ νεανικὸς κόσμος τῶν ὡραίων παρθένων ἤρχισε νὰ

χορεύῃ ἀκατάπαυστα ὥστε κατέλαβεν ἡμᾶς ἡ ἡμέρα δειπνοῦντας εὐφροσύνως.

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐπεσκέφθημεν, μεταξὺ βράχων ἀγρίων ἀλλὰ καὶ ὡραίας φύσεως, ἰχθυοτροφεῖον δι' ὃ καυχῶνται οἱ Τασμανοί. Ἐν μέσῳ καταρράκτῶν καὶ κρημνῶν βλέπομεν ποταμὸν πλατὺν, ταχὺν καὶ καχλάζοντα, ὅπου ὑπάρχουσι ῥύακια, ἐν ᾧ γεννῶνται καὶ ἀνατρέφονται ἰχθύες· ἡ κυβέρνησις φροντίζει ἰδιαιτέρως περὶ αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο μετέφερε τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξ Ἀγγλίας ἑκατὸν χιλιάδας ὠὰ ἀττακέων· καὶ ἵνα μὴ πάθωσι καθ' ὁδὸν ἐτοποθέτησαν αὐτὰ ἐντὸς κιβωτίων μεταξὺ πάγου, δι' ὃ ἐδαπανήθη τὸ ἀξιόλογον ποσὸν 150,000 φράγκων. Ἐκ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων τούτων ὠῶν ἐγεννήθησαν 14,000 ἰχθύων καὶ 6,000 ἐτελείωσαν εὐτυχῶς τὴν πρώτην των ἀνατροφήν. Τότε ἀφῆκαν τούτους εἰς τὴν μεγάλην θάλασσαν ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ ἐπανέλθωσι, καὶ πράγματι ἐπανῆλθον πρὸς μεγίστην ἀγαλλίασιν τῆς ἀποικίας.

17 Σεπτεμβρίου.—Ὁ συνταγματάρχης Κέσνεῦ καὶ εἴκοσι περίπου νέοι τῆς πόλεως, ἐνοῦλωσαν μικρὸν ἀτμόπλοιον ὅπως μᾶς δείξωσι τὰ περιεργότερα μέρη τοῦ μεγάλου λιμένος· διηρχόμεθα δὲ διὰ μέσου δαιδάλου νήσων. Ὅτε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπέβημεν εἰς τὴν ξηρὰν, εἴδομεν δένδρον προαιώνιον ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ὁποίου ἦσαν κεχαραγμένα τὰ ἑξῆς· «*Κοὺκ, 27 Ἰανουαρίου 1777.*» Τοιαύτη ἡ ἐπιγραφὴ ἣν ἐχάραξεν ὁ περίφημος ναυσιπόρος ὅτε ἀνεκάλυψε τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, εἰς ὃ ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου του.

Μετ' ὀλίγον ἁλιεύσαμεν περὶ τὴν νῆσον Φραγκλίνου ἰχθύας ὁμοίους πρὸς τοὺς ἡμετέρους.

19 Σεπτεμβρίου.—Τρομερὰ ἡ ἰσημερινὴ τρικυμία σήμερον! Καὶ ὅμως ἡ *Τασμανία*, μικρὸν ἀτμόπλοιον διακοσίων πεντήκοντα τόνων, ἀνάπτει τὸ πῦρ, διότι αὐτὸ θὰ μᾶς φέρῃ εἰς Σίδνεῦ· ἂν καὶ τὸ πρωΐ ἀπεχαιρετίσαμεν πάντας τοὺς γνωρίμους εἴς τε τὸ κυβερνητήριον καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν ἔμεινεν ὅμως ἄνθρωπος ὅστις νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν παραλίαν νὰ μᾶς ἴδῃ. Πᾶσαι αἱ δέσποιναι ἐφόρουν λαμπρὰ ἐνδύματα, καὶ τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου ὑπενέδιδεν εἰς τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον μόλις ὑπακοῦον εἰς τὸ τρίτον σύνθημα ἀπέβη, ἀφοῦ πρῶτον ἔσφιγξε τὴν δεξιάν μας· ἀλλὰ καὶ ἀπερχόμενοι βλέπομεν εἰς τὴν ξηρὰν πολλοὺς τρέχοντας πρὸς ἡμᾶς, καὶ σείοντας τὰ μανδύλια καὶ ἀποβάλλοντας τοὺς πίλους, καὶ μάλιστα μίαν ἄμαξαν, ἐλαφροτέραν τῶν λοιπῶν, σπεύδουσαν τὸ ἀτμόπλοιον. Ἐν τοσούτῳ ἡ τρικυμία γίνεται σφοδροτέρα καὶ μόνοι ἐπὶ τοῦ ἐρήμου καταστρώματος προσαρτόμεθα μετὰ μεγάλου κόπου εἰς τοὺς ἱστοὺς. Ὁ λιμὴν, ὁ τόσον γαλήνιος καὶ τόσον χαρίεις τὴν προτεραίαν, ἔγινε κατάμαυρος, καὶ ἄφαντος ἡ πόλις· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἴσως θὰ γίνωμεν ἀνάπαστοι ἀπὸ τὰ γιγάντεια κύματα· ἡ *Τασμανία* παλαίει καὶ διστάζει. Πάντα ἐπ' αὐτῆς τρίζουσι καὶ συντρίβονται· τὸ ἑσπέρας ὁ ἄνεμος τρέπεται πρὸς νότον καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὅλον τὸ παγερὸν ψῦχος τοῦ πόλου, διώκει τὰ νέφη καὶ ἀφίνει τὴν πανσέληνον ἐλευθέραν νὰ φωτίσῃ δι' ὅλης τῆς λαμπρότητος τοῦ φωτὸς αὐτῆς τὸν ὁρίζοντα. Ὁ ἄνεμος ὅμως πνέει σφοδρότατος καὶ τὰ κύματα κατακλύζουσι τὸ πλοῖον ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, τὸ δὲ μικρὸν ἱστίον τὸ ὁποῖον ἀνοίγομεν ἵνα ἰσοσταθμίσωμεν τὸ πλοῖον δὲν ἀντέχει. Οὕτω δὲ ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν κυμάτων διαβαίνομεν μεταξὺ σειρᾶς βράχων, ὕψος ἐχόντων ἑκατὸν ἑξήκοντα ποδῶν, καὶ ἐκεῖ, μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενοι, ἀνατριχιάζομεν ὅλοι. Ὁ κίνδυνος εἶναι προφανὴς, ἀλλ' ἅμα διαβάντες τὸ ἀκρωτήριον, ἀφήκαμεν ὄπισθεν ἡμῶν καὶ τὰ κύματα καὶ ἠρχίσαμεν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς περιποιήσεων τῆς πόλεως.

20 Σεπτεμβρίου.—Ἡ γαλήνη ἐπανῆλθεν, ἀλλ' ἡ τρικυμία κατέθραυσε τὰ πάντα, καὶ βαρόμετρα καὶ θερμόμετρα καὶ λεκάνας. Τὸ πλοῖον ἤδη προβαίνει ἐν ἡσυχίᾳ, πανταχοῦ δὲ βλέπομεν τὰς θέσεις ἃς ἐτίμησαν μὲν ἡ Γαλλικὴ σημαία καὶ τὸ γαλλικὸν ὄνομα, μετεσκεύασε δὲ ἡ Ἀγγλία εἰς μεγίστην ἀποικίαν. Πρὶν ὅμως ὀνομασθῇ Τασμανία ὑπῆρξεν ἡ φυλακὴ τοῦ *Βὰν-Διέμεν*. Λυπηρὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ τόπου τούτου· μέχρι τοῦ 1803 ἔτους δὲν ἐγνωρίζοντο εἰμὴ τὰ ἀφιλόξενα παράλια τὰ ὁποῖα ὑπερασπίζοντο φυλαὶ πολυάριθμοι καὶ θηριώδεις· ὁ μὲν διοικητὴς τοῦ Σίδνεῦ ἔστελλεν ἐκεῖ τοὺς τρομερωτάτους τῶν καταδίκων, ἡ δὲ μητρόπολις πλοῖα πλήρη τοιούτων. Οἱ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες ἐξ Ἀγγλίας ἐθρήνουν ὡς ἂν παρεδίδοντο οὐχὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἀλλ' εἰς τὸν θάνατον· καὶ ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ φθάσωσι ποτὲ τόσον μακράν· καὶ ἀληθῶς συνέβησαν πολλὰ ναυάγια. Εἷς τῶν κυβερνητῶν, ὁ διδάκτωρ Ὄφισερ, ἔδωκέ μοι πληροφορίας εἰς ἄκρον ἐνδιαφερούσας. Ἡ *Ἀμφιτρίτη*, εἶπέ μοι, κατεποντίσθη ἅμα ἀναχωρήσασα καὶ ἑκατὸν τρεῖς γυναῖκες μὲ τὰ παιδία των ἐπνίγησαν εἰς τὸ ὑπόστρωμα ὅπου ἔκειντο δέσμιαι. Ὁ *Γεώργιος Γ'* καὶ ἡ *Νεύα* συνετρίβησαν σχεδὸν ἐν τῷ λιμένι· ὁ *Κυβερνήτης Φίλιππος* ἐβυθίσθη εἰς τὸν πορθμὸν Ἀντρκαστὸ, ὅπου καὶ ἡμεῖς ἤμεθα τὴν παρελθοῦσαν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐγίνετό τις ὡραία πρᾶξις· ὁ πλοίαρχος Γρίβιθ, ἐν καιρῷ τῆς ναυαγιαιρεσίας, ἔδωκε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του εἰς τοὺς καταδίκους ὅσοι δὲν ἐχώρουν εἰς τὰς λέμβους νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ μήτε αὐτὸς ἕως ὅτου νὰ ἐπιστρέψωσιν· ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπανόδου των ἐπνίγη καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅτε ἔμαθον εἰς τὰς εἰρκτὰς τοῦ Λονδίνου πόσον τὰ μέρη ἐκεῖνα ἦσαν γόνιμα, ἠγέρθη ἄμιλλα τίς νὰ ἀναχωρήσῃ πρῶτον ὅπως κυνηγήσῃ μακρόποδας.

Καὶ πρώτη μὲν περίοδος ὑπῆρξεν ἡ τῆς δημιουργίας καὶ τῶν ἐγκλημάτων. Ἀλλ' ὅτε ἐγένοντο δρόμοι καὶ κατεσκευάσθησαν γέφυραι καὶ εἰσήχθησαν ἀγέλαι προμνίων καὶ ἀπεδιώχθησαν οἱ ἰθαγενεῖς, ἡ ἑταιρία τῶν σωφρονιστηρίων εἴλκυσεν εἰς Τασμανίαν τοὺς ἐλευθέρους ἐποίκους, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἀγγλίας, ἀποστείλαντες τοὺς καταδίκους εἰς τόπον ὑγιῆ καὶ εὔφορον, ἐσκέφθησαν ὀρθῶς ὅτι οἱ ἱδρῶτες αὐτῶν θὰ ἦσαν πλέον ὠφέλιμοι εἰς γεννωμένην ἀποικίαν ἢ ὅσον τὰ ἀπηρχαιωμένα ἐλαττώματά των θὰ ἦσαν εἰς αὐτὴν ἐπιβλαβῆ. Φαίνεται ὅτι θαυμάζοντες καὶ αὐτοὶ τὸ κατ' ἀρχὰς ὅτι δὲν εὗρον πλέον πλουσίους ἵνα γυμνώσωσι καὶ ἀσθενεῖς ἵνα δέρωσι, καὶ αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς ἴσους καὶ ὑπευθύνους εἰς κοινωνίαν τὴν ὁποίαν αὐτοὶ μόνοι συνεκρότουν, ᾐσθάνθησαν ζωηρὸν πόθον ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν μεμακρυσμένων τούτων τόπων, καὶ ἐπεθύμησαν νὰ ἀναπτύξωσιν αὐτοὺς, καθόσον μάλιστα ἡ εὐτυχία των ἐκρέματο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των. Καὶ ὄντως ᾐσθάνθησαν ἑαυτοὺς ἀνθρώπους γινόμενοι ἀρχηγοὶ πολυαρίθμων οἰκογενειῶν, καλλιεργοῦντες τὴν γῆν, ἀνατρέφοντες ποίμνια καὶ ἀπολαμβάνοντες ἄφθονα κέρδη.

Ἤρχισαν δὲ νὰ συνέρχωνται ἐκεῖ πλήθη ἐποίκων. Ἀλλὰ αἱ δυσκολίαι δὲν ἦσαν ὀλίγαι, καθόσον οἱ ἰθαγενεῖς τοὺς ὁποίους εἶχον διασκορπίσει οἱ κατάδικοι ἐπανῆλθον ἐχθρικῶς περὶ τὰς 7,000 καὶ ἐπέκεινα, οἱ δὲ λευκοὶ ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν ἐπάλαιον διὰ τῶν ὅπλων διεξάγοντες τρομερὸν πόλεμον. Ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὴν αἱματοχυσίαν ὁ ἀγὼν ἐτελείωσεν οὕτω πως· Ἰωάννης τις Ῥοβινσὼν τ' ὄνομα, οὗτινος τὴν εἰκόνα περιέγραψαν πάντες εἰς Ὀβερτάουν μὲ πολλὴν συμπάθειαν, περιερχόμενος μεταξὺ τῶν μαύρων, εἵλκυσε τὴν ἀγάπην αὐτῶν· μὴ φέρων ποτὲ ὅπλα καὶ μεταβαίνων ἀπὸ μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην φυλὴν διὰ μεγίστων κινδύνων, ἐγίνετο φίλος ὅλων· καὶ ὁ ἀτρόμητος, ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἡμιάγριος οὗτος Ἄγγλος ἀνέλαβε τὸ βαρύτατον ἔργον νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν μαύρην φυλὴν πρὸς τοὺς ἀποίκους. Ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, ἔχοντες ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς φρουρᾶς καὶ τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν καταδίκων, περιῆλθον μέγα μέρος τῆς νήσου ἀπ' ἄρκτου μέχρι μεσημβρίας ὅπως ἀποδιώξωσι τοὺς αὐτόχθονας.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη διήρκεσε πολλοὺς μῆνας· καθ' ὅλας δὲ τὰς νύκτας μακρὰ σειρὰ πυρῶν, καθὼς καὶ τὰς ἡμέρας πολλοὶ στρατιῶται κατεῖχον μέγα μέρος τῆς γῆς· καὶ ὅμως οὔτε ἕνα μαῦρον εἶδον, διότι ὅλοι ἐκρύπτοντο νῦν μὲν εἰς τὰς φάραγγας νῦν δὲ εἰς τὸ σκότος. Διὸ καὶ ἐφάνησαν νικηταὶ ἁρπάζοντες καὶ φονεύοντες πλέον ἢ πρότερον. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Ῥοβινσὼν ἐνίκησε διὰ τῆς γλυκύτητος τῶν τρόπων του, διὸ καὶ ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν ἀγρίων, οἵτινες ὅμως ἀγαπῶντες τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐπροτίμησαν νὰ ζητήσωσιν αὐτὰς ἀλλαχοῦ παρὰ νὰ μείνωσιν ἐκεῖ ἀπολαμβάνοντες τὰς εὐεργεσίας καὶ τὸ ἔλεος τῶν ἀποίκων, ἀγωνιζομένων νὰ ἐνδύσωσι καὶ ἀναδείξωσιν αὐτοὺς χριστιανούς. Μέγα μέρος αὐτῶν ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενειῶν ὡς οἱ ἰχθύες οἱ περιοριζόμενοι ἐντὸς στασίμων ὑδάτων· οἱ δὲ λοιποὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν, ἄνευ πολέμου, διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους νήσους καὶ ἔφθασαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν μεγάλην Αὐστραλιακὴν ἤπειρον, ὅπου ἀνεζήτησαν ἐρημίαν καὶ ἐλευθερίαν. Καὶ ἐνῷ τὸ 1816 ἦσαν ἑπτὰ χιλιάδες, σήμερον σώζονται καθ' ὅλην τὴν νῆσον τρεῖς ἄνδρες μόνον καὶ δύο γυναῖκες, φυλαττόμενοι ὡς ἅγια λείψανα. Τοὺς ἐφωτογράφησαν.

Ἐκ τῶν τριῶν λοιπῶν κοινωνιῶν ἡ μία ἐξηφανίσθη, ἔμενον δὲ οἱ ἄποικοι καὶ οἱ κατάδικοι. Καὶ ἐγὼ μὲν δὲν ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσω τὰ παράπονα τῶν τελευταίων, ἀλλὰ οἱ πρῶτοι, ἂν καὶ ἐλεύθεροι καὶ κύριοι, δὲν ἔπαυσαν καταρώμενοι ἐξ ἀρχῆς τοὺς στέλλοντας ἐκεῖ τὰ περιττώματα τῶν φυλακῶν ἵνα ἐπιτηρῶσι καὶ μεταχειρίζωνται αὐτά. Ὁσάκις πλοῖον φέρον τοιούτους ἔρθανεν εἰς Χοβὰρτ-Τάουν, εὐθὺς ὑπεγράφετο διαμαρτύρησις παρ' ὅλης τῆς ὑγιοῦς μερίδος τῆς νήσου, ἐπιθυμούσης, καὶ δικαίως, ν' ἀποφύγῃ τὴν μετ' αὐτῶν κακοήθη συγκοινωνίαν καὶ νὰ τηρήσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῶν ποιμνίων. Φαντάσθητε λοιπὸν ὁποῖοι ἀγῶνες ἐχρειάσθησαν ἵνα φυλαχθῇ καθαρὸν τὸ ἄθροισμα τῶν ἐλευθέρων. Ἰδοὺ ὁ πληθυσμὸς, κατὰ τὸν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν πίνακα· Τῷ 1825 ἦσαν 17,500 ψυχῶν ἐλευθέρων ἐκ γεννήσεως ἐναντίον 7,000 κακούργων· τῷ 1835, 23,000 ἐλευθέρων καὶ 18,000 κακούργων· τῷ 1847, 43,000 ἐναντίον 24,000, καὶ ἐπὶ τέλους τῷ 1857 τῶν μὲν ἐλευθέρων ὁ ἀριθμὸς ἀνέβαινεν εἰς 77,700, τῶν δὲ ἐξορίστων εἰς 3,000 μόνον. Δευτέραν ταύτην φορὰν ἐξηλείφετο ἐπιβλαβὴς κοινωνία. Ἡ ταχεῖα καὶ εὐτυχὴς αὕτη μεταβολὴ εἰς τὸν ἀμοιβαῖον ἀριθμὸν τῶν κατοίκων ὀφείλεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀναστολὴν τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐξορίστων, χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 1850 ἔτους, καὶ δεύτερον εἰς τὴν δευτέραν ἐξορίαν τὴν ὁποίαν ἐνήργει αὐτὴ ἡ ἀποικία εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Τασμανίας, ὅπου τὸ κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τοὺς ἀγρίους, καὶ τὴν ὁποίαν δὲν θέλει πλέον νὰ θεωρῇ ὡς ἰδίαν χώραν.

Ὁ συνταγματάρχης Κέσνυ ἐπροσπάθησε νὰ μὲ παρασύρῃ εἰς δοκιμήν τινα ἀνακαλύψεων, τὴν ὁποίαν προτίθεται νὰ ἐπιχειρήσῃ πρὸς τὸ δυτικοβόρειον μέρος τῆς νήσου, εἰς ὃ εἷς μόνος ἄνθρωπος εἰσεχώρησε τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἐπιστρέψας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ πολλὰ δοκίμια χρυ-

σοῦ πλουσιώτατα. Εἶδε δὲ ἐκεῖ σειρὰν ὀρέων κειμένων ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν τῆς Καλοράτ. Ἀλλὰ ὑπάρχουσιν ἀκόμη χείμαῤῥοι, βράχοι ἀπότομοι καὶ φάραγγες, ἀδιάβατοι μέχρι τοῦδε, περικυκλοῦντες τὴν νέαν ταύτην Ἐλδοράδαν. Ὁ συνταγματάρχης μοὶ ἔδειξεν ὅλας τὰς προπαρασκευάς του, τὰς ἀναβάθρας, τὰς ἐξ ἐλαστικοῦ φορητὰς λέμβους καὶ καθεξῆς. Θ' ἀναχωρήσῃ δὲ μετὰ δύο φίλων καὶ ἑνὸς ὑπηρέτου. «Ἐλθὲ, εἶπέ μοι, νὰ ὑπάγωμεν εἰς ἀνακάλυψιν νέων τόπων καὶ ἂν εὕρωμεν μάλιστα χρυσὸν θὰ ἐπιστρέψωμεν ἑκατομμυριοῦχοι. Καὶ τότε αἱ ὡραῖαι τῆς Εὐρώπης!..» Ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία θὰ γίνῃ τὸν Ἰανουάριον ὅτε ἡμεῖς θὰ ἤμεθα εἰς τὴν Κίναν.

21 Σεπτεμβρίου.—Ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ὀομοοροομόν.

Στοιχηματίζω τὴν μακαρίτιδα φενάκην μου εἰς τὸν σοφὸν ἐκεῖνον γεωγράφον ὅστις ἠμπορέσει νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄνομα. Εἶναι μικρὸς λιμὴν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Τούφολδ, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Αὐστραλίας. Ἐνταῦθα ἔῤῥιψεν ἡμᾶς ἀκατάσχετος πνοὴ ἰσημερινοῦ ἀνέμου. Ἡ *Τασμανία* δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἀνθέξῃ καὶ ἡ μηχανή της εἶχε καταντήσει ἄχρηστος. Τὰ κύματα ὤθουν τὸ πλοῖον πρὸς τὴν γῆν διότι καὶ αὐτὸ εἶχε καταντήσει ἄχρηστον. Ὅτε τοιαῦται τρικυμίαι κατελάμβανον ἡμᾶς μεταξὺ τοῦ Εὐέλπιδος ἀκρωτηρίου καὶ τῆς Αὐστραλίας ἐβλέπομεν ἀτάραχοι τὰ γιγάντεια κύματα· διότι τὸ ἀχανὲς διάστημα μᾶς ἔσωζε. Σήμερον ὅμως εἴμεθα πλησίον τῆς ἀκτῆς, ἡ ἀκτὴ δὲ εἶναι ναυάγιον ἂν δὲν ἐκλέξῃ τις ἐγκαίρως ἄσυλον· διὸ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ἐφροντίσαμεν νὰ καταφύγωμεν εἰς ἀναζήτησιν τοιούτου. Τὴν τρίτην ὥραν ἠγκυροβολήσαμεν συγχρόνως μὲ ἄλλο πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο σχεδὸν κατακερματισμένον. Ἡ θάλασσα βοᾷζει, τὰ δένδρα τρίζουσι καὶ κεραυνοὶ βροντοῦσι τοσοῦτον τρομεροί, ὥστε τὸ πρόσωπον τοῦ πλοιάρχου τῆς ἡμετέρας *λέμβου* ἔγινε κάτωχρον. Εἶναι ἐπιτήδειος ναύτης καὶ, καθὼς ἔλεγε, τὸ ταξείδιον τοῦτο εἶναι τὸ διακοσιοστὸν τεσσαρακοστὸν ὄγδοον μεταξὺ Χόβαρτ-Τάουν καὶ Σίδνεϋ, ἀλλὰ, προσέθετο, καὶ τὸ κινδυνωδέστατον.

Ἐξασφαλισθέντες οὕτω καὶ ἀναπαυόμενοι ἐπὶ τριῶν ἀγκυρῶν, ἐζητήσαμεν παρὰ τοῦ πλοιάρχου λέμβον καὶ τέσσαρας ναύτας ἵνα μεταφέρωσιν ἡμᾶς πρός τινα φυλὴν αὐτοχθόνων ὁμοίων πρὸς τοὺς ἐν Μορβόῃ, ἀβλαβῶν καὶ μαύρων ὡς ἐκεῖνοι, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τρομερῶν τὴν ὄψιν.

Τὸ μέρος τοῦτο φημίζεται διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν. Τὰ κολοσσιαῖα τούτων ὀστᾶ εἶναι ἐσκορπισμένα κατάλευκα εἰς τὴν ἄμμον τῆς παραλίας· ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι καὶ εἰς τὴν μεμονωμένην ἐκείνην ἄκραν ὑπάρχουσιν ἐπί τινος λόφου ἑπτὰ ξύλιναι καλύβαι κατοικούμεναι ὑπὸ λευκῶν! καὶ ἔτι παραδοξότερον ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν ἐλεεινῶν τούτων φωλεῶν ὠνομάσθη κατ' εὐφημισμὸν Ἐδέμ. Καὶ τίς οἶδεν ἂν, καθὼς προβαίνουσι τὰ πράγματα εἰς τὴν Αὐστραλίαν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖ μετὰ δεκαπέντε ἔτη καὶ Θέατρον λυρικὸν καὶ Βουλή; Τὸ μέρος τοῦτο ἰδὼν ἐνόμισα ὅτι εἶδον γεννωμένην τὴν Μέλβουρν. Μία ἑκατοστὺς προβάτων διεσκορπισμένων, ὀπαί τινες τῆς γῆς ὅπου τρεῖς ἄνθρωποι ἀναζητοῦσι χρυσὸν καὶ παρθένον δάσος ἐλάτων, ἰδοὺ ἡ Ἐδέμ.

Ἕπεται συνέχεια. N.

ΠΡΩΤΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλφρέδου Μωρῦ.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 259.

Γ'

ΤΡΟΦΗ

Οἱ καρποὶ τῶν δένδρων, ἐξ ὧν ζῶσιν ἔτι πολλαὶ ἄγριαι φυλαὶ παρὰ τὸν Ἀμαζόνιον ποταμὸν, καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῶν νήσων τῆς Κοινωνίας, ὑπῆρξαν ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου τροφή. Εἰς τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦτο μέσον τῆς συντηρήσεως προσετέθη ἑνωρὶς τὸ προϊὸν τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας. Ὁ ἄνθρωπος ἔζη τότε ὡς τὰ σαρκοφάγα ζῶα, ὅπως δὲ ταῦτα ἠναγκάζετο καὶ αὐτὸς μακρὰς νὰ ὑποφέρῃ νηστείας, ἃς καὶ νῦν ἔτι βλέπομεν τοὺς ἀγρίους εὐχερέστερον τῶν Εὐρωπαίων ὑποφέροντας· διότι, ὡς παρὰ τοῖς Κομάγχαις παρετηρήθη, ἀναπληροῦσι δι' ἑνὸς μόνου, ἀλλ' ἀφθόνου γεύματος, πολλῶν ἡμερῶν ἀποχὴν πάσης τροφῆς. Ὁ ἄνθρωπος, μεγίστην οὕτως ἔχων ὄρεξιν, κατεβίβρωσκε τὴν λείαν αὐτοῦ ζῶσαν σχεδὸν, ἄνευ μηδεμιᾶς προπαρασκευῆς. Ἡ δὲ ἀδηφαγία αὕτη διατηρεῖται παρὰ πολλοῖς ἀγρίοις φύλοις, ἅτινα δὲν κατέχουσιν ἐν τούτοις τὰς τελευταίας βαθμίδας τῆς κλίμακος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως· ἡ δι' ὠμοῦ κρέατος τροφὴ διετηρήθη καὶ παρὰ λαοῖς, ἀνεπτυγμένοις ὁπωσοῦν, οἷοι οἱ Ἀβυσσινοὶ, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *μπρουνδοῦ*, τρώγουσιν ὠμὸν κρέας καὶ ἐξαίσιον αὐτὸ θεωροῦσιν. Ἡ δ' ἀνάγκη τοῦ διατηρῆσαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὸ διὰ τροφὴν προωρισμένον κρέας, καὶ μαλακῦναι τὰ σκληρὰ καὶ ὀστεώδη μέρη, ἅτινα οἱ ὀδόντες δὲν ἠδύναντο νὰ μασήσωσιν, ὡδήγησεν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἑψήνωσιν αὐτὸ, εἴτε ἁπλῶς εἰς τὸν ἥλιον, εἴτε ἐπὶ πυρός. Τοιουτοτρόπως τὸ ἑψητὸν κρέας ἐστὶ παγκόσμιον σχεδὸν φαγητόν.

Δύο κυρίως αἴτια συνέτεινον εἰς τὸ νὰ τροποποιήσωσι καὶ μερικεύσωσι τὸ σύστημα τῆς τροφῆς κατὰ τὰ γένη καὶ τὰς φυλάς· ἡ διαφορὰ τῶν προϊόντων ἑκάστης χώρας, ἡ ποικιλία τῶν ὀργανισμῶν, τῶν κράσεων, ἡ ἐπιῤῥοὴ τοῦ

κλίματος, καθίσασιν ἀναγκαίαν τὴν προτίμησιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς. Ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι τῶν ἐψυγμένων κλιμάτων καταναλίσκουσι μεγίστην τροφίμων ποσότητα, εἷς δ' Ἐσκιμὼ ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ καταβροχθίζει εἴκοσι λίτρας κρέατος, οἱ τῶν τροπικῶν χωρῶν κάτοικοι, ὁ Ἰνδὸς ἢ ὁ Ἄραψ ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν δύνανται νὰ συντηρηθῶσι δι' ἐλαχίστης ὀρύζης, *δουρᾶ*, ἢ σίτου. Ἄλλως δὲ ὁ ἄγριος δὲν δοκιμάζει τὴν ἀνάγκην τῆς ποικιλίας ἐκείνης τῆς τροφῆς, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ τῶν Εὐρωπαίων περὶ τὴν γεῦσιν λεπτότης. Ὁ κύκλος τῶν τροφίμων παντὸς ἀγρίου ἢ βαρβάρου λαοῦ, ἐστὶ συνήθως λίαν σμικρὸς, περιορίζεται δὲ εἰς τὰ προϊόντα τῆς γῆς. Ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται πῶς οἱ ἀρχαῖοι ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι πλείστους ὅσους λαοὺς διὰ τοῦ εἴδους τῆς ἰδιαζούσης ἑκάστῳ τροφῆς. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, περιγράφων τὰ κατ' Ἀφρικὴν ἔθνη, ἀναφέρει τοὺς *Ῥιζοφάγους*, τοὺς ἐκ ῥιζῶν ζῶντας, τοὺς *Σπερματοφάγους*, τοὺς ἔχοντας δῆλον ὅτι τροφὴν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων, τοὺς *Ὑλοφάγους*, τοὺς ζῶντας ἐκ βλαστῶν τῶν δένδρων, τοὺς *Στρουθιοφάγους*, τοὺς τρώγοντας κρέας στρουθοκαμήλων, τοὺς *Ἀκριδοφάγους*, τοὺς τρώγοντας ἀκρίδας, τοὺς *Χελωνοφάγους*, τοὺς τρώγοντας χελῶνας, τροφὴν καὶ νῦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς πρὸς νότον τοῦ Μουρζοὺκ οἰκοῦσι φύλοις καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρὰ τοῖς Νασσαμῶσι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, καὶ τοὺς *Ἰχθυοφάγους*, τοὺς ἐξ ἰχθύων ζῶντας. Καὶ σήμερον δὲ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου λαοὶ, ὧν ἡ τροφὴ καθ' ὁλοκληρίαν συνίσταται ἐξ ἰχθύων, ὡς ἐπὶ Ἡροδότου. Ἐπίσης οἱ Γροελλανδοὶ, οἱ Τσουχτσῆς, οἱ Πεσεραῖοι τρέφονται ἐξ ἰχθύων καὶ θαλασσίων ζώων. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ἀρχικὴ τροφὴ τῶν κατοίκων τῶν παραθαλασσίων μερῶν, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἰχθύων ἔτρωγον καὶ τὰ κογχύλια τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβραζόμενα. Τὰ γνωστότατα Kioekkenmoeddings τῆς Ἰουτλάνδης, (σωρεία κογχυλῶν, τέφρας καὶ τεμαχίων ἀγγειοπλαστικῆς), εἰς τὴν λιθίνην ἀνήκοντα ἐποχὴν, εἰσὶν ἓν τῶν περιεργοτέρων τεκμηρίων τῶν μαρτυρούντων τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τροφῆς. Ἡ σωρεία αὕτη τῶν κογχυλῶν ὑπενθυμίζει τὰς ὑπὸ τῶν Cook καὶ Grey ὁμοίας σωρείας, τὰς παρατηρηθείσας παρὰ τὰς ἀγροίκους καλύβας τῶν νησιωτῶν τῆς Πολυνησίας.

Οἱ σεσηπότες ἰχθύες εἰσὶ τροφὴ συνήθης παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῖς Ἰνδο-Κίνας καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους· ἀποτελεῖ δὲ τὴν βάσιν τοῦ *γκάπι* τῶν Βαρμάνων καὶ τοῦ *μπλαχάγκ* τῶν Μαλαίων. Οἱ θηρευτικοὶ λαοὶ προτιμῶσι τὰ ἀγρίμια, οἱ δὲ ποιμενικοὶ ἢ κτηνοτρόφοι τὸ κρέας τῶν ποιμνίων των ἢ τῶν οἰκιακῶν ζώων. Οἱ Κομάγχαι καὶ πολλὰ ἄλλα ἰνδικὰ φῦλα δὲν γνωρίζουσι σχεδὸν ἑτέραν τροφὴν ἐκτὸς τοῦ κρέατος τῶν βονάσων, ὧν ἡ θήρα εἶναι ἡ μόνη ἐνασχόλησίς των. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ λαοὶ τῆς Σιβηρίας καὶ οἱ Λάπωνες ζῶσιν ἐκ ταρανδείου κρέατος, οἱ δὲ Καλμοῦκοι (οἱ ἱπποφάγοι Σκῦθαι τοῦ Πτολεμαίου) ἐξ ἱππείου. Πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς Πολυνησίας, παρ' οἷς τὰ μαστοφόρα εἰσὶ σπανιώτατα, ἔτρωγον κύνας, ὧν τὸ κρέας καθίστατο ἧττον τραχὺ, ἕνεκα τῆς φυτικῆς τροφῆς, δι' ἧς ἀποκλειστικῶς ἔτρεφον αὐτούς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔτρωγε μόνον τὸ κρέας τοῦ ζώου, ἀλλὰ μετ' ἀπληστίας κατεβρόχθιζε καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστέων, ἅτινα ἔτεμνε διὰ τῆς λιθίνης αὐτοῦ μαχαίρας, ὡς τεκμηριοῦσι τὰ λείψανα τὰ εὑρεθέντα πλησίον μνημείων τῆς λιθίνης ἐποχῆς, καὶ ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Προκόπιος περί τινων λαῶν τῆς Σκανδιναυΐας, οἵτινες ἔτρεφον οὕτω τὰ τέκνα των.

Τὰ πτηνὰ ἅτινα διὰ τῶν βελῶν αὐτοῦ ἐτόξευεν ὁ ἄγριος, ἐχρησίμευον ἐν μέρει καὶ πρὸς τροφὴν αὐτοῦ. Μόνοι οἱ ἐντελῶς ἄγριοι λαοὶ, οἷοι οἱ Γκαρόου τοῦ Ἀσσὰμ, φυλαί τινες τῶν ἐνδοτέρω τῆς Σουμάτρας, οἱ νησιῶται τοῦ Ἀνδαμὰν, πολλαὶ φυλαὶ τῆς Ὠκεανίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς τρώγουσιν ὄφεις, φρύνους καὶ ἄλλα ἑρπετά. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ζῶά τινα τοῦ εἴδους τούτου, οἱ ἀλλιγάτωρες ἐπὶ παραδείγματι καὶ οἱ κροκόδειλοι, ὧν αἱ σάρκες ἐπιζητοῦνται ὡς τροφὴ καὶ παρά τινων πεπολιτισμένων λαῶν. Εὑρίσκονται δὲ καί τινα φῦλα, ὡς οἱ Ναγκὰς τοῦ Ἀσσὰμ, καί τινες λαοὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἀρκούντως ἀπεκτηνωμένοι, ὥστε τρώγουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἔντομα, ὧν τὰ ὠὰ χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς τροφὴ εἴς τινας χώρας. Πλεῖστοι δ' ὅσοι ἄγριοι τρώγουσιν ἀκόμη καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ σώματός των εὑρισκόμενα ἀκάθαρτα ζωύφια, ὡς ἐποίουν οἱ *Φθειροφάγοι*, περὶ ὧν ὁμιλοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, καὶ ὡς συνειθίζουσι νὰ πράττωσιν οἱ πίθηκοι.

Παρὰ τοῖς γεωργικοῖς λαοῖς, μάλιστα ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι, κυριωτέρα εἶναι ἡ φυτικὴ τροφὴ, προστιθεμένων ἐν μέρει εἰς αὐτὴν καὶ τῶν προϊόντων τῆς θήρας. Ἐν τοῖς εὐκράτοις κλίμασι, καὶ βαθμηδὸν πρὸς βορρᾶν προχωροῦντες βλέπομεν ὅτι τὴν τροφὴν κατὰ μέγα μέρος ἀπαρτίζει τὸ κρέας. Εἷς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς γεωργίας εἶναι ἴσα ἴσα νὰ διαδόσῃ καὶ πολλαπλασιάσῃ διὰ τακτικῆς καλλιεργείας τὰ φυτὰ τὰ δυνάμενα νὰ ἐπαρκέσωσι πρὸς τροφὴν ὁλοκλήρου λαοῦ, οἷα τὰ σιτηρὰ, ἐν γένει δὲ αἱ φυτικαὶ ἀλευρώδεις οὐσίαι. Ἐκ τούτου προέκυψεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος καλλιέργεια παρὰ τοῖς ἰνδοευρωπαϊκοῖς λαοῖς τῆς κριθῆς, τοῦ σίτου, τῆς βρώμης καὶ τῆς ὀλύρας, ἥτις καλλιέργεια ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἄγνωστος καὶ εἰς λαοὺς γείτονας τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν, παρ' οἷς ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἀ-

νεπτύχθη τεραστίως. Κατὰ τὴν ἕκτην μ.Χ. ἑκατονταετηρίδα, οἱ Λάζοι, ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Κόλχων, ἠγνόουν καὶ αὐτὴν ἔτι τοῦ σίτου τὴν καλλιέργειαν, ἐλάμβανον δὲ τοῦτον ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πάλιν πρὸς ἀντάλλαγμα ἐλάμβανον δέρματα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ κατειργασμένα. Ἐν ἀρχῇ περιωρίζοντο νὰ τρώγωσι τὸν σῖτον ἑβρασμένον ἢ διαβεβρεγμένον, ὡς ἐποίουν οἱ Μαῦροι, κατὰ τὸν Προκόπιον, ἢ ὡς ἐξακολουθοῦσι νὰ ποιῶσι συνήθως οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, οἱ Ἄραβες τῆς Ἀλγερίας. Ὁ *κυκεών*, τὸ ποτόν, ὅπερ πολλάκις ἀναφέρεται ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐν τῷ μύθῳ τῆς Δήμητρος καὶ τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις διετήρει ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας ταύτης τροφῆς. Ἔτι καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Θιβὲτ καὶ οἱ Μογγόλοι ἔχουσι καθημερινὴν τροφὴν κριθὴν πεφρυγμένην, ἣν διαβρέχουσι δι' ὕδατος· καλοῦσι δὲ τὴν τροφὴν ταύτην *τσάμπα*.

Ἕκαστον ἔθνος, ἑκάστη φυλή, παρεδέξατο θρεπτικά τινα φυτά, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς τροφῆς αὐτῶν. Ἐπεζήτησαν δ' οἱ λαοὶ πρὸ πάντων τὰ μᾶλλον εὐμοιροῦντα θρεπτικῶν οὐσιῶν.

Ἡ κριθὴ ἐκαλλιεργήθη ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Εὐρώπῃ, ἐπειδὴ εὑρέθη κριθὴ ἐν ἀγγείοις περιέχουσιν ἐρεβίνθους, ἄνισον καὶ ῥίζας κοριάνδρου, ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἀρχαίας οἰκοδομῆς κεκαλυμμένης διὰ στρώματος ἡφαιστείου ἄμμου, ἔχοντος δεκαπέντε μέτρων πάχος, ἐν τῇ νήσῳ Θηρασίᾳ, παρὰ τὴν Θήραν. Ἐν Ἐλβετίᾳ μάλιστα, ἐν παλαφίτταις τῆς λιθίνης ἐποχῆς, συνήγαγον πλησίον κόκκων κριθῆς καὶ σῖτον, βρώμην, πῖσα, καὶ φακάς. Ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνωρὶς κατενόησεν ὅτι τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια εἰσὶ τὰ φυτὰ τὰ μᾶλλον εὐμοιροῦντα θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἕτεραι φυτικαὶ οὐσίαι, οἱ καρποί, ἐχρησίμευον ὡς τρόφιμα δευτερεύοντα, καὶ ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ τροφῇ ἐγίνετο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τόπου.

Ἐν Ἀφρικῇ, ὅπως καὶ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς τροφῆς. Ἀλλ' οὐχὶ πλέον ἡ κριθὴ καὶ ἡ ὄλυρα ὡς ἐν Σκανδιναυΐᾳ καὶ Σκωτίᾳ. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου κρίνεται προτιμοτέρα ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ· ἐν δὲ τῇ νοτίῳ ἀντικαθίσταται διὰ τῆς καλλιεργείας ἑτέρων σιτηρῶν, τοῦ *σαργὸ*, τῆς *Ἀβυσσινικῆς πόας* (poa abyssinica). Ἐν Σουδὰν τὸ *δόχν* (Penissetum typhoïdeum) ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς τροφῆς. Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἄνω λευκοῦ Νείλου μόνην τροφὴν οἱ κάτοικοι ἔχουσι τὸ *δουρὰχ*, γάλα καὶ ἀγριοκέρασα.

Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ ἡ ὄρυζα, ἧς ἡ καλλιέργεια μετηνέχθη καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ, εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν τροφή· ἐν δὲ τῇ ἀρκτῴᾳ ἐπαναφαίνονται τὰ στιχοειδῆ τῆς Εὐρώπης, ἡ βρώμη καὶ ἡ κριθή. Παρὰ τοῖς Μαλαίοις τὸ ἴγναμον καὶ τὸ σαγότιον (τὸ ἀπὸ τῆς ἐντεριώνης τῶν φοινίκων ἄμιλον) ἀντικαθιστῶσι τὰ σιτηρά, ἐν δὲ τῇ Πολυνησίᾳ ὁ *ἀρτόκαρπος* ἐπαρκεῖ πρὸς τροφὴν τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐν πολλαῖς νήσοις ἀναπληροῦται διὰ τοῦ *τάρο* (Arum esculenta) ἢ τῶν βολβῶν τοῦ *πίχα* (tacca).

Ἐν Ἀμερικῇ, ὁ ἀραβόσιτος ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἠπείρῳ, τὸ μανιὸκ καὶ ἡ πατάτα (ἱσπανικὸν γαιόμηλον) ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν τροπικῶν χώραις, τὸ Chenopodium quinoa ἐν τῷ ἄνῳ Περοῦ χορηγοῦσιν εἰς τοὺς κατοίκους τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Τέλος τὰ γαιόμηλα, ἐξ Ἀμερικῆς ἔχοντα τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ καλλιεργούμενα ἤδη εἰς πλεῖστα τοῦ κόσμου μέρη, διαφιλονεικοῦσιν ὡς πρὸς τὰς θρεπτικὰς αὐτῶν οὐσίας τὰ πρωτεῖα πρὸς τοὺς μᾶλλον τούτων εὐμοιροῦντας δημητριακοὺς καρπούς.

Δένδρα τινά, ἐν ᾧ χορηγοῦσι συγχρόνως διὰ τῶν ξύλων των πολύτιμον ὑλικὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν, ἐν αἷς βλαστάνουσι, φέρουσι καὶ καρποὺς ἀρθονωτάτους, οἵτινες καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἐξαρκοῦσιν εἰς τὴν τροφὴν αὐτῶν. Οἱ φοίνικες, τὸ προϊὸν τοῦ *δακτυλοφόρου φοίνικος* (phoenix dactylifera) εἶναι ἡ συνηθεστέρα τροφὴ τῶν λαῶν τῆς ἀρκτῴας Ἀφρικῆς. Ἡ καστανέα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ὀρειναῖς ἐπαρχίαις τῆς κεντρικῆς Γαλλίας παρέχει τροφὴν εἰς τὰς ἀπόρους τάξεις. Ἐκ τῆς σημύδης οἱ Λέτοι καὶ οἱ Ἐσθονιεῖς ἐξάγουσι ποτά, καυσόξυλα, καὶ χρώματα. Ὁ κοκοφοῖνιξ, φυτὸν τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας, διαδεδομένον ὅμως ἤδη καθ' ὅλην τὴν ἐντὸς τῶν τροπικῶν ζώνην, παράγει καρποὺς, παρέχοντας εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐνταῦτῳ τροφὴν ὑγιᾶ, χρήσιμον ἔλαιον, καὶ ἄφθονον ποτόν. Ἡ βανανέα, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τρέφει τοὺς λαοὺς τοῦ ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους, ἐπεκταθείσης τῆς καλλιεργείας αὐτῆς ἐν πάσαις ταῖς ἐντὸς τῶν τροπικῶν χώραις, κατέστη εἰς πολλοὺς τόπους ἡ κυριωτέρα τῆς τροφῆς πηγή. Μία μόνη πισάγκη (Παραδεισία Μοῦσα-Musa paradisiaca =ἀγρία βανανέα) δύναται νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τὴν τροφὴν ἑνὸς ἀνθρώπου ἐν διαστήματι ὁλοκλήρου ἔτους.

Ἐν γένει δὲ οἱ λαοί, οἵτινες κατώρθωσαν διὰ τῆς καλλιεργείας νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἐδώδιμα φυτά, καὶ φροντίζουσι νὰ ἔχωσι τακτικὰς ἐτησίας συναγωγάς, ὑπερέχουσι κατὰ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀγνοούντων τὴν γεωργίαν, τοῦτο δὲ καταφανέστερον καθίσταται ἂν παραβάλωμεν τὰς ἰνδικὰς φυλὰς τοῦ Νέου κόσμου, παρ' αἷς καλλιεργεῖται ὁ ἀραβόσιτος, πρὸς τὰς ἀγνοούσας τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ.

Ἕτερα φυτὰ χορηγοῦσι τῷ ἀνθρώπῳ ποτὸν ἢ ἁπλῶς ἄρτυμα, ἀνάλογον τῷ μέλιτι, ὅπερ ὡς τοιοῦτον ἐνωρὶς ἐχρησίμευσε. Τοιαῦτα εἰσὶ τὸ σακχαροκάλαμον, ἐξ οὗ ἡ σάκχαρις ἐξάγεται, ἐκ τῶν Ἰνδιῶν εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου μετενεχθὲν, ὡς δείκνυσιν ἡ σανσκριτικὴ ἐτυμολογία (sakkara) τοῦ ὀνόματος, ὅπερ εἰς πάσας τὰς γλώσσας ἔλαβεν. Ἐκ δὲ τῆς ὀρύζης ἐξάγουσι πνευματῶδές τι ποτὸν, ὅπερ μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως πίνουσιν οἱ λαοὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας καὶ οἱ μαῦροι· ἐκ διαφόρων δὲ φοινικοειδῶν ὡς ἐκ τῆς *δασοφυοῦς ἐλάτης* (Elate sylvestris) τῆς Μαλαβάρ, ἐκ τῆς *Νίπα* τῶν Φιλιππείων νήσων, ἐκ τοῦ Cocos butyracea τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Borassus flabelliformis, ἐξάγουσι τὸν οἶνον τῶν φοινίκων, ἐκ δὲ τοῦ δένδρου Areca catechu χυλόν τινα, ὃν ἀναζυμοῦντες μετ' ὀρύζης, κατασκευάζουσι τὸ πνευματῶδες ποτὸν *ἀράκ*· ἡ δὲ ἐλαῖς (φοῖνιξ τῆς Γουϊέννης) καὶ τὸ Sagus Rumphii χορηγοῦσιν ἔλαιον (ἔλαιον φοινίκων), ὅπως καὶ τῆς ἐλαίας ὁ καρπός. Οἱ κάτοικοι τοῦ Χιλὶ ἐξάγουσιν ἔκ τινος ἀνακαρδιακοῦ, τοῦ Schinus molle, δροσιστικόν τι ποτόν, οἱ δὲ τῆς Περουβίας μασσῶσι τὴν ἐκ τοῦ δένδρου τούτου ἐκκρινομένην ῥητίνην. Ἡ *χίχα*, ἣν κατασκευάζουσι διὰ τῆς ζυμώσεως τοῦ ἀπεξηραμένου *μανιὸκ*, εἶναι ποτὸν ἐν χρήσει παρὰ διαφόροις ἰνδικαῖς φυλαῖς τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Οἱ δὲ Μεξικανοὶ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων γνωρίζουσι νὰ ἐξάγωσιν ἐκ τῆς *ἀγαυῆς* ἢ *μαγκεὶ* τὸ *πουλκὲ*, ὅπερ ὑπερβαλλόντως ἀγαπῶσι. Τὸ *μεθυστικὸν πέπερι* (piper methysticum) χορηγεῖ τὸ *καβὰ* ἢ *ἀβὰ*, μεθυστικὸν ποτὸν ἐν χρήσει κατὰ τὴν Πολυνησίαν.

Τέλος ἡ ἄμπελος κατέχει τὴν πρώτην τάξιν μεταξὺ τῶν φυτῶν, ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος ἐξάγει μεθυστικὰ καὶ ῥωστικὰ ποτά. Ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ποτῶν παρετηρήθη παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, καὶ φαίνεται ἀναγκαιοτάτη πρὸς διατήρησιν τῶν σωματικῶν ἡμῶν δυνάμεων. Τὸ γάλα ἀπήρτιζε τὴν βάσιν τῆς τροφῆς τῶν ποιμενικῶν καὶ κτηνοτρόφων λαῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῶν Σκυθῶν, οἵτινες ἐτρέφοντο διὰ τοῦ ἐκ τῶν φορβάδων των ἀμελγομένου γάλακτος, ἐξ οὗ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ἱππομολγοὶ* καὶ *Γαλακτοφάγοι* ἐκλήθησαν. Ἡ ῥευστὴ αὕτη ὕλη παράγει διὰ τῆς ζυμώσεως πνευματῶδές τι ὑγρὸν, οὗ ἡ χρῆσις ἐστὶ πρὸ πάντων διαδεδομένη παρὰ τοῖς Μογγόλοις (τὸ *κουμίσς*). Σχεδὸν δὲ πάντα τὰ ποτὰ, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος συγκιρνᾷ συχνάκις μεθ' ὕδατος, ἀποκτῶσι διά τινων σκευασιῶν ἰσχυρόν τι ὀξύ, ὅπερ ἀναπτύσσει τὰς τονικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Πρὸς τούτοις πάντα τὰ τρόφιμα τὰ παραγόμενα ἐκ τοῦ πεπηγότος καὶ κτυπηθέντος γάλακτος, οἷα τὸ βούτυρον καὶ ὁ τυρὸς, προσλαμβάνουσιν ὀξυνούμενα ὁμοίας ἰδιότητας.

Σπανίως ὁ ἄνθρωπος ἠρκέσθη νὰ πίνῃ μόνον τὸν χυμὸν τῶν καρπῶν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καταστάσει. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἐναποταμιεύσῃ ἐξ αὐτοῦ δι' ὥραν ἀνάγκης τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς ἰδιότητος τῆς ζυμώσεως τῶν χυμῶν τούτων. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀρύαι ἐξῆγον ἐκ τῆς Asclepias acida ἢ Sarcostemma virginalis τὸ *σόμα*, ἐξ οὗ ἠρέσκοντο νὰ μεθύωσιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἔσπενδον ἐξ αὐτοῦ τοῖς θεοῖς. Οἱ Μασσαγέται ἐξῆγον ἐπίσης ἔκ τινων καρπῶν ποτόν τι ἀναβραστικόν· τὸ δὲ μέλι παρὰ πολλοῖς ἐπεῖχε τὸν τόπον τοῦ χυμοῦ τῶν καρπῶν· οἱ Κελτίβηρες καὶ οἱ ἀρχαῖοι Σκανδιναυοί, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ σημερινοὶ χωρικοὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Πολωνίας, ἐμεθύοντο δι' ὑδρομέλιτος, οὗτινος ἡ ποιότης βελτιοῦται διὰ προσθήκης ἀρωματικῶν καὶ πνευματωδῶν στοιχείων. Οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοί, τῇ βοηθείᾳ τῆς ζυμώσεως τῶν σιτηρῶν, κατεσκεύαζον τὸν βρῦτον ὅστις ἔδωκε γένεσιν εἰς τὰ τοσούτῳ πολυπληθῆ εἴδη ζύθων τῶν Γερμανῶν, τῶν Φλαμανδῶν καὶ τῶν Ἄγγλων. Οἱ κάτοικοι τοῦ Θιβὲτ ἐξῆγον τὸ *χάγκ* αὐτῶν ἐκ κριθῆς καὶ ἐξ ἀλεύρου ὑποστάντος ζύμωσιν.

Ὁ καφὲς, τὸ τέϊον, εἰσὶ γλυκύτερα διερεθιστικά, ὧν ἡ χρῆσις περιωρισμένη κατ' ἀρχὰς διὰ μὲν τὸν πρῶτον παρὰ τοῖς σημιτικοῖς φύλοις, διὰ δὲ τὸ δεύτερον παρὰ τοῖς Σίναις, ἐξηπλώθη βραδύτερον μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Ποτά τινα κατέστησαν περιζήτητα ἕνεκα ἁπλῶς τῆς εὐχαρίστου αὐτῶν γεύσεως, καὶ τοῦ ἀρωματικοῦ στοιχείου, ὅπερ ἀναπτύσσει τὴν ζύμωσιν· τοιοῦτό τι συνέβη διὰ τὸ *σοκολάτα* τῶν ἀρχαίων Μεξικανῶν, τὸ παραγόμενον ἐκ τοῦ κακαοδένδρου, καὶ οὗ ἡ κατασκευὴ, ἐπεκταθεῖσα καὶ βελτιωθεῖσα, ἐχορήγησεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἐν γένει τὴν σοκολάταν.

Οὐδὲν λοιπὸν ποικιλώτερον τῶν τροφίμων, οὐδὲν τοσαύτας ὑρίσταται μετατροπὰς, ὑπὸ τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἕξεων ἐπιβαλλομένας. Ἀλλ' ὡσαύτως, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εὑρύνει τὸν κύκλον τῶν πρὸς τροφὴν μέσων αὐτοῦ, ἐγκαταλιμπάνει τὰ τρόφιμα εἰς ἃ ἠρκεῖτο τὸ κατ' ἀρχάς. Εἰς τὸν ἄγριον τὸ πᾶν εἶναι καλὸν πρὸς χορτασμὸν τῆς πείνης του· ἐκ τοῦ ὁρμεμφύτου ὁδηγούμενος ἀνευρίσκει τροφὴν ἐκεῖ, ἔνθα ὁ πεπολιτισμένος οὐδ' ὑπωπτεύετο κἂν ὅτι ὑπῆρχε τοιαύτη. Ἡ καταπληκτικὴ αὕτη πληθὺς τῶν μέσων πρὸς κατάπαυσιν τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης παρὰ τοῖς ἥκιστα νοήμοσι λαοῖς, κατέπληξε τοὺς περιηγητάς. Οὕτως εἰς τὰς ἐρήμους τῆς κεντρικῆς Αὐστραλίας, εἰς τὰς πεδιάδας ἔνθα τὸ ὕδωρ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει παντελῶς, ὁ ἰθαγενὴς κατορθοῖ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν αὐτοῦ διὰ τῶν θάμνων καὶ τῶν δενδρυλλίων· ἐκριζῶν αὐτὰ, συντρίβει τὰς ῥίζας των, καὶ ἐκ τούτων ἐξάγει καὶ πίνει ὕδωρ τι. Ὡσαύτως ὁ ἄνθρωπος γινώσκει νὰ παρασκευάζῃ τρόφιμα κατάλληλα πρὸς συντήρησιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ

ἐν μακραῖς ὁδοιπορίαις, καὶ δι' ὧν ἀπαλλάσσεται τῆς ἀνάγκης νὰ φέρῃ δυσμετακομίστους ζωοτροφίας, ἃς τό τε ψῦχος καὶ ὁ καύσων ἠδύναντο νὰ διαφθείρωσι. Τοιοῦτον εἶναι τὸ *πεμμικὰν*, συνήθης τροφὴ τῶν κυνηγῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, φύραμα κατασκευαζόμενον ἐκ κρέατος κεμάδος ἢ ταράνδου, ἐξηραμμένου εἰς τὸν ἥλιον, ὅπερ κατατρίβουσιν ἐν ἰγδίῳ καὶ μιγνύουσιν ἀκολούθως μετὰ λίπους.

Οἱ ἄγριοι λαοὶ δύνανται νὰ ὑποφέρωσιν, ὡς εἴπομεν, μακρὰς νηστείας, ἀγνοοῦσι δὲ τὰς τακτικὰς ἕξεις τῶν πεπολιτισμένων λαῶν· ἢ ὡς οἱ μαῦροι τοῦ Ἄνω λευκοῦ Νείλου τρώγουσι μόνον ἅπαξ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, πρὸς δὲ καὶ ὅταν ἡ νὺξ ἐπέρχεται· ἡ φροντὶς περὶ τῆς εὑρέσεως τῆς τροφῆς διὰ τὰ γεύματά των ταῦτα εἶναι ἡ μόνη των ἀσχολία καὶ ἀπορροφᾷ σύμπασαν τὴν ἐνεργητικότητα αὐτῶν. Οὕτω δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἐν τῷ κυνηγετικῷ ἢ νομαδικῷ βίῳ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ὕπαρξις ἔστι παραπλησία τῇ τοῦ κτήνους· ζῇ μόνον διὰ νὰ τρέφηται καὶ νὰ πληθύνηται.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν πίνει μόνον ὡς διεγερτικὰ τὰ ποτά, ἅτινα ἀνάγκη καὶ ἡδονὴ παρ' αὐτῷ βαθμηδὸν καθίστανται, ἀλλὰ προστρέχει καὶ εἰς τὰ ναρκωτικά. Οἱ Ἰνδοὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς γνωρίζουσι τὴν χρῆσιν τοῦ καπνοῦ, ἣν παρ' αὐτῶν παρέλαβον οἵ τε εὐρωπαϊκοὶ καὶ ἀσιατικοὶ λαοί. Κατεσκεύαζον πίπας καὶ καλυμετίνους καπνοσύριγγας (calumets), καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐργαλείων τούτων, ἅτινα παρ' αὐτοῖς εἰσὶ τὸ σύμβολον τῆς φιλοξενίας, ἀναπτύσσουσι πολλὴν τέχνην καὶ ἰδιορρυθμίαν· εὕρισκον ἐν τῇ εἰσπνοῇ τοῦ καπνοῦ τῆς νικοτιανῆς καί τινων ἄλλων φυτῶν, μέσον ὅπως βυθίζωνται εὐχερέστερον ἐν τῇ ἀορίστῳ ἐκείνῃ θεωρίᾳ καὶ τῷ ἀδιαλείπτῳ ῥεμβασμῷ, πρὸς ἃ ἀνέκαθεν ἦν προδιατεθειμένοι. Ἕνεκα τῆς τοιαύτης προδιαθέσεως διεδόθη παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ἡ χρῆσις τῆς καπνοσύριγγος, ἥτις μετὰ τοῦ καπνοῦ εἰσέδυσε μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Βορνοῦ καὶ τοῦ κέντρου τῆς Ἀφρικῆς. Ἀλλ' οἱ Ἰνδοὶ τὸ ναρκωτικὸν τοῦτο μετεχειρίζοντο ταὐτοχρόνως καὶ ὡς μέσον πρὸς κατασίγασιν τῆς πείνης αὐτῶν, ἣν δὲν ἠδύναντο διὰ τροφῆς νὰ καταπαύσωσι, τὸ μετεχειρίζοντο δὲ ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ Ὀθομίς, οἱ μαῦροι τῆς Γουϊνέας, μεταχειρίζονται εἶδός τι ἀργίλου, ἐστερημένης, ὡς πᾶσαι αἱ μεταλλικαὶ οὐσίαι, θρεπτικῶν στοιχείων, μᾶλλον πρὸς ἐπασχόλησιν τοῦ στομάχου παρὰ πρὸς χορτασμόν. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀπίου, τοῦ *δαναμέσκ* ἢ χασίς, ἐστὶ τὰ μέγιστα διαδεδομένη παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς, τοῖς Μαλαίοις, τοῖς Σίναις, οἵτινες κατ' ἐξοχὴν ἀρέσκονται εἰς τὰ ἐκ ταύτης παραγόμενα ὄνειρα. Οἱ Σκύθαι, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐβυθίζοντο εἰς λουτρὰ ἀτμῶν κανναβίδος, οἵτινες παρῆγον παρ' αὐτοῖς τὰς αὐτὰς διανοητικὰς διαταράξεις. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης τοῦ διερεθισμοῦ τῶν νεύρων ἐγεννήθη ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἡ συνήθεια τοῦ μασᾶσθαι φύλλα *μπέτελ* ἢ *κόκα*.

Ἡ χρῆσις διερεθιστικῶν ἔστι βεβαίως ἐκ τῶν ταχύτατα διαδοθεισῶν. Οὔτε τρεῖς δὲν ἐχρειάσθησαν αἰῶνες ὅπως ὁ καφὲς καὶ τὸ τέϊον καταναλίσκωνται εἰς συμπάσας τὰς χώρας. Ὁ καπνὸς καὶ ὁ ταμβάκος εἰσὶ σήμερον γενικῶς παρ' ἅπασι γνωστοί, ὡς εἰ ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Εἰς τρόπον ὥστε δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγκην τῆς καταστροφῆς τῶν ὁμοίων του, ἡ μᾶλλον ἐπείγουσα τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη ἐστὶν ὁ διερεθισμὸς αὐτοῦ.

Ἡ ἔμφυτος ὁρμὴ πρὸς τὸ καταστρέφειν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις παράγεται ὑπὸ πολλῶν αἰτιῶν. Ἀλλ' εἴς τινας λαοὺς ἐπικρατεῖ εἰσέτι ἡ συνήθεια τῆς ἀνθρωποφαγίας. Οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρουσι βαρβάρους τινὰς λαούς, ὡς τοὺς Ἰσσηδόνας, τοὺς Παδαίους, τοὺς Μασσαγέτας, τοὺς Ἀνδροφάγους, οἵτινες ἔτρωγον σάρκας ἀνθρωπίνας. Τὸ φρικῶδες τοῦτο ἔθιμον συναντᾶται καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς παρὰ τοῖς λαοῖς τοῖς μᾶλλον ἀγρίοις· ἀλλ' ἡ φύσις ἣν παρουσιάζει ἡ ἀνθρωποφαγία τῶν λαῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Πολυνησίας δεικνύει ὅτι πλειότερον παράγεται ὡς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων, ἀλλοκότων ἰδεῶν, ἢ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς σωματικῆς διατροφῆς. Πολλαὶ πολυνησιωτικαὶ φυλαὶ ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ καταβροχθίζων τὸν ἐχθρόν του ἐγχέει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνδρίαν τοῦ θύματός του. Ὡς παρετήρησεν ὁ Α. Οὐμβόλδος, τὸ ἔθιμον τῶν ἀνθρωποθυσιῶν συνδέεται στενώτατα μὲ τὸ τῆς ἀνθρωποφαγίας· κατέτρωγον κατ' ἀρχὰς τὸ θῦμα ἐν θρησκευτικῷ συμποσίῳ. Σήμερον ἔτι φυλαί τινες τοῦ Ἀμαζῶνος ποταμοῦ, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν κηδείαν τοῦ θανόντος, ἐκθάπτουσι τὸ σῶμά του, τὸ θέτουσιν ἐντὸς μεγάλου λέβητος καὶ τὸ ἀφίνουσι ν' ἀπανθρακωθῇ ἐντελῶς· ἔπειτα μεταβάλλουσι τοὺς ἄνθρακας εἰς κόνιν, ἣν ῥίπτουσιν ἐντὸς ποτοῦ ὅπερ καταπίνουσι, νομίζοντες ὅτι ἐγχέουσιν οὕτως ἐν ἑαυτοῖς τὰς ἀρετὰς τοῦ θανόντος. Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη εἰς τὰς νήσους τῆς Σανδβίχης ἔτρωγον τὰ πτώματα τῶν ἀγαθῶν ἡγεμόνων, οἵτινες ἀπέθνησκον ἐκ φυσικοῦ θανάτου, ἵνα μὴ βεβηλωθῶσι τὰ πτώματα αὐτῶν· ταύτην δὲ τὴν πρᾶξιν τὴν ὠνόμαζον *Τρώγειν τοὺς ἀρχηγοὺς ἐπὸ ἀγάπης*. Εἰς τοὺς αὐτόχθονας τῆς Αὐστραλίας ἡ ἀνθρωποφαγία δὲν συνειθίζεται εἰμὴ διά τινας μαγικὰς τελετάς. Οἱ Βαττάκοι τῆς Σουμάτρας, οἵτινες δὲν εἶναι συνήθως ἀνθρωποφάγοι, γίνονται τοιοῦτοι ὡς ἐκ τῶν κεφαλικῶν ποινῶν. Ἀφοῦ ὁ κατάδικος θανατωθῇ, τὸ σῶμά του διαμελίζεται ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων, οἵτινες τὸ καταβροχθίζουσιν εἰς τεμάχια. Οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ θύματος δικαιοῦνται νὰ λάβωσι τὰς καλλιτέρας μερίδας. Παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν, οἷον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τῆς Γοκιάνης, ἡ ἀνθρωποφαγία εἶναι ἁπλῆ ἐκδίκησις. Πᾶσα νίκη κατ' ἐχθρικῆς ὁρδῆς πανηγυρίζεται δι' ἑνὸς γεύματος εἰς ὃ καταβροχθίζουσι τεμάχιά τινα ἐκ τοῦ πτώματος αἰχμαλώτου τινός.

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἀνθρωποφαγία δὲν ὑπῆρξε συνέπεια ἀπορίας ζωϊκῆς τροφῆς, εἴς τινας ὅμως περιστάσεις διετηρήθη καὶ μάλιστα ἐπηυξήθη ὡς ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης. Εἰς τὰς νήσους τῆς Πολυνησίας ἔνθα τὰ μαστοφόρα ἦσαν σπανιώτατα, ἡ ἡδονὴ τῆς γνώσεως τῆς σαρκὸς τοὺς παρεκίνει νὰ τρώγωσι τὸ πτῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰς Φιγδίας νήσους εἶδον ἀρχηγόν τινα δεικνύοντα τὰ ὀστᾶ 872 ἀτυχῶν οὓς ὁ πατήρ του εἶχε φάγει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Τοσαύτη κατανάλωσις ἀνθρωπίνης σαρκὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ εἰμὴ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ζωϊκῆς τροφῆς. Διὰ τοὺς Κοβίους τῆς Ὑππίης, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθὲς κυνήγιον, καὶ οἱ ἄγριοι οὗτοι κηρύττουσι τὸν πόλεμον εἰς τὰς ὁμόρους φυλὰς πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ προμηθευθῶσιν ἀνθρωπίνην σάρκα· ἐὰν δὲ λάβωσι πλειοτέραν τῆς ἀρκούσης, τὴν ξηραίνουσι καπνίζοντες καὶ φυλάττοντες αὐτὴν ὡς προμήθειαν. Εἶδον εὐρωπαίους τινὰς ἐξηντλημένους ὑπὸ τῆς πείνης νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν φρικώδη αὐτὴν τροφήν. Ἐν Αὐστραλίᾳ, κατόπιν λιμῶν, ἡ ἀνθρωποφαγία ἔλαβε πολλάκις φρικώδεις διαστάσεις. Τὴν σήμερον ἔτι ἡ φοβερὰ αὕτη συνήθεια ὑφίσταται εἴς τινα μέρη τῆς Πολυνησίας καὶ τῆς Πασουασίας.

Ἡ προπαρασκευὴ τῆς τροφῆς ἐφεῦρε προώρως τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ τῆς καυσίμου ὕλης. Ἡ φλὸξ παρήχθη κατ' ἀρχὰς οὐχὶ ἐκ τῆς συγκρούσεως λίθων χαλικωδῶν μετὰ σώματος στερεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς προστρίψεως δύο ξύλων. Τοιοῦτος εἶναι ὁ τρόπος τοῦ ἀνάπτειν τὸ πῦρ τὸν ὁποῖον ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἀρχαῖα ἄσματα τοῦ Βέδα. Δύο τεμάχια ξύλου ἀπαρτίζουσι τὸ *ἀρανί*, καὶ ἐκ τῆς προστρίψεως τῶν δύο τούτων τεμαχίων παράγεται τὸ θυσιαστήριον πῦρ.

Τὰ ξύλα ἤρκεσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς καύσιμος ὕλη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἐν ἀρχῇ ἦσαν σχεδὸν ἄφθονα. Ἀλλ' οἱ ποιμενικοὶ λαοί, ἀναγκαζόμενοι χάριν τῶν ποιμνίων των νὰ κατοικῶσιν ἀνοικτὰς πεδιάδας, προσέδραμον ταχέως εἰς ἄλλο εἶδος καυσίμου ὕλης· τὰ ζῶά των παρέσχον εἰς αὐτοὺς τὴν ξηραινομένην κόπρον, ἥτις ἀντεκατέστησε δι' αὐτοὺς τὸ ξύλον. Ταύτης τῆς καυσίμου ὕλης ποιοῦνται εἰσέτι χρῆσιν πολλαὶ ἀραβικαὶ φυλαὶ τῆς ἐρήμου, εἰς τὸ Θιβὲτ, εἰς τὴν Μογγολίαν, ὅπου τὰ *ἀργολ* συνάζονται μετὰ φροντίδος διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τροφὴ τοῦ πυρὸς καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ. Τὸ πῦρ ἄλλως τε δὲν ἐχρησιμευσε μόνον ὡς μέσον ἀναγκαῖον πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ψύχους καὶ ἑτοιμασίαν τῆς τροφῆς· λίαν προώρως τὸ μετεχειρίσθησαν ὡς μέσον προστασίας ἐναντίον τῶν ἀγρίων ζώων, ἐναντίον καὶ αὐτῶν τῶν ἐντόμων. Ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ἕψηνον τὰς τροφάς, καὶ τὰ σκεύη τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο, ἐπαισθητῶς μετεβλήθησαν μὲ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας. Μὴ ἔχοντες κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι μήτε ἑστίας μήτε κλιβάνους ἔσκαπτον εἰς τὸ ἔδαφος ὀπὴν, ὅπου ἐναπέθετον συνήθως ἐπὶ κοιτίδος χαλκώδους τὸ μὴ διαμελισμένον ζῶον· ἐκάλυπτον ἀκολούθως τὸν λάκκον διὰ χώματος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἤναπτον ξύλα καὶ φύλλα. Τοιοῦτος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ὀπτήσεως τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται εἰσέτι ἐνίοτε οἱ τοσοῦτον πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχαίας συνηθείας χωρικοὶ τῆς Σαρδηνίας. Τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον μετεχειρίζοντο καὶ οἱ νησιῶται τοῦ Ταΐτι διὰ νὰ ψήνωσι τοὺς κύνας καὶ τοὺς χοίρους καὶ νὰ προετοιμάζωσι τὸ *πίχα*.

***

Ἕπεται συνέχεια.

Ἡ ἐν Πετρουπόλει Ἱστορικὴ Ἑταιρία δημοσιεύει πολύτομον Συλλογὴν σπουδαίων καὶ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀναφερομένων μὲν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, σχετιζομένων δὲ καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μ. Αἰκατερίνης καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. Ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς ταύτης ὑπάρχει πολύτιμον καὶ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ὑπόμνημα τοῦ Καποδιστρίου ἐπιγραφόμενον Aperçu de ma carrière publique depuis 1798 jusqu'à 1822, à S. M. l'Empereur καὶ συνταχθὲν ἐν Γενεύῃ τῇ 12]24 Δεκεμβρίου 1826. Ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει τοῦ πολιτικοῦ βίου του ὁ ἀοίδιμος Κυβερνήτης ἀφηγεῖται μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὸ ὕφος του ἀφελείας καὶ κομψότητος τὰς ἐν Ἑπτανήσῳ πρώτας ὑπηρεσίας του, τίνι τρόπῳ μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, καὶ ὁποῖον μέρος ἔλαβεν εἰς τὰς μεγάλας διαπραγματεύσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ ἐκραγεῖσα ἤδη Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τὸν ὑπεχρέωσε νὰ παραιτηθῇ ὁριστικῶς τῆς ῥωσσικῆς ὑπηρεσίας, μὴ δυνάμενος εὐσυνειδήτως νὰ συμβιβάσῃ τὰ καθήκοντα τῆς θέσεώς του μὲ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθήματά του. Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑπόμνημα οὗ τὸ συμπέρασμα καταχωρίζομεν καθ' ἣν ἐλάβομεν μετάφρασιν αὐτοῦ παρὰ σεβαστοῦ φίλου τῆς Ἑστίας· μανθάνομεν δὲ ὅτι 19 τόμοι τῆς Συλλογῆς ταύτης ἀποστέλλονται ὅσον οὔπω εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐν Πετρουπόλει Πρέσβεως τοῦ Βασιλέως. Σ. τ. Δ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

« . . . . Ἐπὶ τέλους ὁ Αὐτοκράτωρ μοὶ ἐχορήγησεν ἣν τῷ εἶχον ζητήσει ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν.

»Αὕτη διήρκεσεν ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας. Μετ' ἀγαθότητος ἤκουσεν ὁ Αὐτοκράτωρ τὴν ἱστορικὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν συμβάντων ἅτινα μὲ εἶχον φέρει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Αὐτοῦ, καὶ τὴν πιστὴν ἀφήγησιν τῶν περιστάσεων δι' ὧν ηὐτύχησα νὰ ἐργάζωμαι ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Τῷ ἀνέμνησα δὲ τὰς ἐξηγήσεις ἃς εἴχομεν λάβει ἐν Ἠπρισίοις τῷ 1815, ὅτε ηὐδόκησε νὰ με διορίσῃ Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας.

»Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος τῷ ἀπέδειξα ὅτι τὸ

σύστημα ὃ εἶχε παραδεχθῆ μ' ἔθετεν εἰς τὴν ἐναλλαγὴν ἢ νὰ παραβιάσω τὰ αἰσθήματά μου καὶ πάντα τὰ καθήκοντα τὰ ἐπιβαλλόμενά μοι ὑπὸ τῆς πατρίδος εἰς ἣν οὐδέποτε εἶχον παύσει ν' ἀνήκω, ἢ νὰ ἀθετήσω τὰ καθήκοντα τῆς πρὸς τὴν Α. Μ. ὑπηρεσίας μου. Τοιαύτη τῳόντι θὰ ἦτο ἡ θέσις μου ἐὰν εἰσέτι ἐθεώρουν ἐμαυτὸν ἱκανὸν νὰ τὸν ὑπηρετῶ ἐν τῷ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργείῳ καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ διὰ πάσης τῆς δυνάμεώς του κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

»Ἐξέθηκα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τίνι τρόπῳ καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Οὐερῶνι ἡ κυβέρνησίς του ἔμελλε νὰ δειχθῇ δυσμενὴς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁμοδόξους τῇ Ῥωσσίᾳ, καὶ διατὶ ἡ μεγάλη αὕτη θυσία οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἤθελεν ἐπιφέρει σύμφωνον πρὸς τὰς εὐθείας προαιρέσεις τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος.

»Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ πλείστης ἐναργείας ἀνέπτυξα τὸ θέμα τοῦτο, παρεκάλεσα τὸν Αὐτοκράτορα νὰ με διατάξῃ τί ἔμελλε νὰ πράξω.

»Ὁ Αὐτοκράτωρ μοὶ ἀπήντησεν· «Εἰς τὴν »θέσιν σας θὰ ἐλάλουν καὶ ἔπραττον ὡς Ὑμεῖς, »ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ θέσει μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ »μεταβάλω ἀπόφασιν.»

»Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἔλαβε τὸν κόπον νὰ μοι ἐκθέσῃ λεπτομερῶς τοὺς λόγους της. Ἦσαν οἱ αὐτοὶ δι' ὧν πολλάκις ἠθέλησε νὰ μοι ἀποδείξῃ ὅτι ἐπροτίμα τὸ Αὐστριακὸν σύστημα μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν ἐπείγουσαν καὶ ἀνωτάτην ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ἀνακτοβουλίων, ἥτις ἦτο ἡ μόνη ἐγγύησις αὐτῆς.

»Ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἥτις προφανῶς ἐπεθύμει νὰ συμμερισθῶ τὴν γνώμην της, ἐτόλμησα πάλιν καὶ τελευταίαν φορὰν νὰ τῇ ἐκφράσω μετὰ βαθείας συγκινήσεως τὴν λύπην μου ὅτι ἤμουν καταδεδικασμένος ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς μου καὶ τῆς ἀσθενοῦς μου κρίσεως νὰ θεωρῶ τὰ πράγματα ὑπ' ὄψιν ὅλως διάφορον.

«Πολλὰ καλὰ, ὑπέλαβεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀφ' »οὗ εἶναι ἀναγκαῖον, ἃς ἀποχωρισθῶμεν· θέλετε »μείνει ὅμως εἰς τὴν θέσιν σας. Πρὸ τῆς ἀνα»χωρήσεώς μου θέλετε ἐκπεραιώσει πάσας τὰς »ὑποθέσεις ἃς ἐνεπιστεύθην εἰς Ὑμᾶς, καὶ ἰδίως »τὴν τῶν παραλίων τῆς πρὸς ἄρκτον καὶ δυ»σμὰς Ἀμερικῆς. Δὲν θέλετε ἀναχωρήσει εἰμὴ »μετ' ἐμέ· θέλετε ὑπάγει εἰς τὰ λουτρὰ ὡς καὶ »ἄλλοτε. Ἡ ὑγεία σας πάσχει οὐκ ὀλίγον, καὶ »ἐπιθυμῶ νὰ θεραπευθῆτε.»

»Ἠκολούθησα τῳόντι νὰ ἐργάζωμαι μετὰ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος κατὰ τὸ σύνηθες, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κόμητος Λεσσελρόδε, καὶ μόνος διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Βεσσαραβίας.

»Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἀπολύουσά με μ' ἔσφιγξεν εἰς τὰς ἀγκάλας της. «Θέλομεν ἐντα»μωθῆ καὶ πάλιν, μοὶ εἶπεν, ἢ τοὐλάχιστον θέ»λετε μοὶ δώσει τὰς εἰδήσεις σας. Βεβαιώθητε »ὅτι τὰ πρὸς Ὑμᾶς αἰσθήματά μου θὰ ἦναι »πάντοτε ἀναλλοίωτα.»

»Ἀνεχώρησα ἐκ Πετρουπόλεως περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου 1822, καὶ μετέβην εἰς Ἔμς. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἔρθασα εἰς Ἑλβετίαν, καὶ διέμεινα ἔν τινι μεμονωμένῃ ἐξοχῇ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Γενεύης. Σοβαρὰ νόσος μὴ ἠνάγκασε νὰ ζητήσω οἰκίαν ἐν τῇ πόλει, ἔνθα ἐπίσης ἔζησα ὅλως μεμονωμένος οὐδὲν παραμελῶν ἵνα μὲ λησμονήσῃ ὁ κόσμος.

»Ματαίως ὅμως τὸ ἐπροσπάθησα. Οἱ Ἕλληνες ἀποδιωχθέντες τῶν μερῶν ὅπου μέχρι τῆς παρούσης δυστυχίας των εἶχον εὕρει γενναίαν καὶ εὐμενῆ φιλοξενίαν, ἐκεῖνοι οὓς αἱ καταστροφαὶ τῆς Χίου, τῆς Κύπρου, τῶν Κυδωνιῶν, τῶν Ψαρῶν ἔρριψαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῆς Μεσογείου, ἦλθον πρὸς ἐμὲ ζητοῦντες βοηθήματα καὶ ἐπ' ἐλπίδι νὰ λάβωσι δι' ἐμοῦ καὶ ἐκ μέρους τῶν ξένων.

»Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, καί τινες τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν ἰδιαιτέρως, μοὶ ἔστειλαν, ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, ἀποστόλους διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ προσέτι, ἵνα μοὶ εἴπωσιν ὅτι ἰδόντες με ἐν μέσῳ αὐτῶν μέχρι τοῦ 1807 ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ παρακολουθήσαντές με διὰ τῆς διανοίας καὶ τῶν εὐχῶν των καθ' ὅλον τὸ στάδιόν μου μέχρι τῆς εἰς Γενεύην ἀποχωρήσεώς μου, οὐδέποτε ἤθελον παραιτηθῆ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἤμην καὶ θὰ ἦμαι ὡς ἐπὶ τοῦ παρελθόντος τὸ ὄργανον τῶν προσριλεστέρων συμφερόντων τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι· ὅτι ἄλλως, θά με ἔβλεπον φθάνοντα τὸ ταχύτερον ἐπὶ τόπου, ἵνα συμμερισθῶ μετ' αὐτῶν τοὺς κινδύνους τοῦ παρόντος καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος· «Ἐὰν »δὲν ὑπηρετεῖτε τὴν Ῥωσσίαν, μοὶ ἔλεγον, ἢ »δὲν δύνασθε νὰ μᾶς ὑπηρετῆτε παρ' αὐτῇ, τί »κάμνετε λοιπὸν ἐν Ἑλβετίᾳ; Ὑπάγετε τοὐ»λάχιστον εἰς Κέρκυραν. Πλησιέστερος εἰς ἡμᾶς »δύνασθε νὰ μᾶς βοηθήσητε διὰ τῶν συμβουλῶν »σας. Ἠξεύρετε ὅτι ἄκραν ἀνάγκην ἔχομεν αὐ»τῶν, καὶ θέλομεν ὠφεληθῆ ἐξ αὐτῶν.»

»Δὲν παρέλειψα νὰ κάμω γνωστὸν εἰς τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῆς μονώσεώς μου καὶ τὰς αἰτίας αὐτῆς. Τῇ ἐξήγησα ὅτι δὲν ἤμην πλέον χρήσιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς δημόσιος ἀνὴρ, καὶ ὅτι μόνον ἠδυνάμην νὰ δώσω εἰς τὰ θύματα τοσούτων δυστυχιῶν συνδρομὴν ἀνάλογον πρὸς τὰ πενιχρά μου μέσα καὶ νὰ ἐξευμενίσω ὡσαύτως ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς ξένους τοὺς τιμῶντάς με εἰσέτι διὰ τῆς ἀρχαίας φιλίας των.

»Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἐπροσπάθουν νὰ καταπείσω τοὺς Ἕλληνας ὅτι τὰ συμβάντα τοῦ ἔτους 1821 μὲ εἶχον καταστήσει ὅλως ἀνωφελῆ

πρὸς αὐτοὺς, τόσον ὀλιγώτερον οἱ λόγοι μου καὶ ἡ μαρτυρία τῆς διαγωγῆς μου ἴσχυσαν νὰ τοὺς μεταπείσωσι, καὶ ὁ λόγος εἶναι εὔληπτος.

»Ἐγκαταλελειμμένοι καὶ προγεγραμμένοι ὑφ' ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἐν ᾧ αἱ κυβερνήσεις αὗται ἐπέμβαινον διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τῶν ὅπλων, ἵνα ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν ὅπου ἡ ἀταξία δὲν ἦτο καταστροφὴ, ἀποστασία καὶ δουλεία, οἱ Ἕλληνες ἠπόρουν διατί οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες, διατί ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας, ὁμόδοξος αὐτοῖς, τοὺς ἐγκατέλειπεν εἰς τοὺς Τούρκους;

»Καὶ κατενόουν μὲν πῶς τινὲς τῶν ἡγεμόνων τούτων παρέδιδον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν, ἵνα καταπαύσωσι τοὺς ἐκ τῆς Ῥωσσίας φόβους, πῶς δὲ αὐτὴ ἡ Ῥωσσία συνενοῦτο ἐν τοιούτῳ συστήματι, τοῦτο οὔτε κατενόουν οὔτε θέλουν ποτὲ κατανοήσει.

»Ἐκφράζοντες ἐπανειλημμένως τὴν διομολογίαν ταύτην τῆς πίστεώς των οἱ ἄρχηγοὶ τῆς Ἑλλάδος, προσέθετον παρατηρήσεις ἐπιβαρυνούσας τὴν θέσιν των, διότι ἐπέμενον θεωροῦντες αὐτὴν ὡς βέβαιον ἐνέχυρον τοῦ μέλλοντος ὃ προσεδόκων παρὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας τῆς Ῥωσσίας.

»Φθονοῦντα τὴν ῥωσσικὴν ἐπιρροὴν τινὰ τῶν ἀνακτοβουλίων προσεπάθησαν νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη τῆς Ῥωσσίας ἦτο ἀμετάκλητος, καὶ ὅτι ἡ μόνη ἀπομένουσα αὐτοῖς σωτηρία ἦτο νὰ παραιτηθῶσι πάσης εἰς τὴν δύναμιν ταύτην ἐλπίδος καὶ παντὸς πρὸς αὐτὴν δεσμοῦ. Καὶ οὕτως ἐπέτυχον νὰ τοῖς ἀποσπάσωσι τῷ 1825 τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἰουλίου μηνὸς, δι' ἧς ἐδιάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν *ἀποκλειστικὴν προστασίαν* τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

»Ἀφ' ἑτέρου, τὰ αὐτὰ ἀνακτοβούλια περικυκλοῦντά με πανταχοῦ καὶ πάντοτε διὰ τῆς ἐπιτηρήσεώς των, εὐαρεστοῦνται εἰσέτι νὰ παρανοήσωσιν ἢ νὰ παρεξηγήσωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν φύσιν τῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας σχέσεών μου. Ἐπιμένουσι παριστῶντα αὐτὰς οὐχὶ ὡς τὴν φυσικὴν συνέχειαν ὅλου τοῦ βίου μου, ἀλλ' ὡς κρῖκον ἐκτεταμένου σχεδίου εἰς ὃν προσαρτῶ τὴν ταχὺν ἢ βράδιον ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

»Τοιοῦτος εἶναι τοὐλάχιστον ὁ λόγος εἰς ὃν ἀναγκάζομαι ν' ἀποδώσω τὴν ἐπιμονὴν δι' ἧς ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας εὐαρεστεῖται νὰ με περικαταλαμβάνῃ πανταχόθεν ἐπὶ σκοπῷ νὰ παραβλάψῃ τὴν ἀγαθὴν ὑπόληψιν δι' ἧς με τιμῶσιν οἱ ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ νὰ με καταρρίψῃ ἄκοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων οὓς ἀποδοκιμάζουσιν αἱ κυβερνήσεις καὶ ὧν ὁ κ. Μέτερνιχ ἠξίωσε νὰ με παραστήσῃ ὡς ἕνα τῶν κορυφαίων.

»Δὲν θέλω ἀρνηθῆ ἐνταῦθα λεπτομερῶς πάντα τὰ σκανδαλώδη ταῦτα τεχνάσματα. Περιορίζομαι ν' ἀναφέρω τρία γεγονότα ἱκανὰ νὰ δώσωσι σαφῆ καὶ πλήρη ἰδέαν αὐτῶν.

»Ὁ Πρίγκηψ Μέτερνιχ ἰδὼν ἐν Βιέννῃ τὸν στρατηγὸν Μαιτλάνδον κατ' Αὔγουστον 1822 τῷ συνεχάρη εἰπών· «Λοιπὸν, στρατηγέ μου, »ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ ἐξερριζώθη, ὁ Κόμης Καπο»δίστριας ἐτάφη δι' ὅλην του τὴν ζωήν. Θὰ ἔ»χετε εἰρήνην ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ ἡ Εὐρώπη »θὰ ἦναι ἀπηλλαγμένη τῶν μεγάλων κινδύνων »δι' ὧν τὴν ἠπείλει ἡ τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἐπιρ»ροή.» Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ὁ στρατηγὸς Μαιτλάνδος ἐπανέλαβε τοὺς λόγους τούτους εἰς τὸν κύκλον του, καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν πόλιν.

»Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἵνα ἐνισχύσῃ παρὰ τῷ διπλωματικῷ σώματι καὶ τοῖς ἐν Βιέννῃ Ῥώσσοις τὴν αὐτὴν ἐξήγησιν τῆς ἀποχωρήσεώς μου, ὁ πρωθυπουργὸς οὗτος ἐπανέλαβεν εἰς τινα ὑπάλληλον τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, οὗ ὁ βαθμὸς καὶ ἡ ὑπόληψις καθιστῶσιν ἀναμφίβολον τὴν μαρτυρίαν του, ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος, χαίρων ὅτι ἐπὶ τέλους ἀπεμακρύνθην τῶν συμβουλίων τοῦ Σεβαστοῦ αὐτοῦ Συμμάχου, εἶχεν εἴπει τῷ Κ. Μέτερνιχ· «Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶναι παραπολὺ »ἀγαθός· ἐὰνεῖς τῶν ὑπηρετούντων με εἶχε κατα»χρασθῆ τὴν ἐμπιστοσύνην μου ὡς ὁ Κόμης Κα»ποδίστριας τὴν τοῦ Κυρίου του, ἤθελον δώσει »ἓν παράδειγμα καὶ διατάξει νὰ τὸν ἀποκεφα»λίσωσι.»

»Τελευταῖον, γινώσκω μετὰ τῆς αὐτῆς θετικότητος, ὅτι καθ' ὅλας τὰς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἀνακρίσεις, ὅσαι ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τῆς σήμερον ἐγένοντο κατὰ τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν καὶ τῶν ταραξιῶν, οἱ ἀνακρινόμενοι πάντοτε ἠρωτήθησαν περὶ τῶν ὑποτιθεμένων πρός με σχέσεών των· ἐν ᾧ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν οὐδέποτε ἐσχετίσθη πρὸς ἐμὲ, οὐδεὶς οὐδέποτε μ' ἐγνώρισε προσωπικῶς, καὶ εἰς οὐδεμίαν οὐδέποτε εἰσῆλθον μυστικὴν ἑταιρίαν.

»Περικυκλοῦντές με οὕτω διὰ μολυντικῆς ἀτμοσφαίρας ἐλπίζουσι ν' ἀπομακρύνωσιν ἐμοῦ τοὺς ἔχοντας ἔντιμον ὑπόληψιν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ φαντάζονται νὰ με προσεγγίσωσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ ἐναντίᾳ τάξει εὑρισκομένους.

»Δὲν ἐπέτυχον, οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχωσιν. Ὡσαύτως θὰ ἀποτύχῃ τὸ σχέδιόν των νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τῆς μνήμης καὶ τῆς καρδίας τῶν Ἑλλήνων τὰ ἴχνη τοῦ παρελθόντος, ὅπως καταστρέψωσιν, ἢ τοὐλάχιστον παραμορφώσωσι τὴν φύσιν τοῦ λαοῦ τούτου, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον ἡ Ῥωσσία νὰ τὸν προστατεύσῃ.

»Ἐπροσπάθουν νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἤθελον τοὺς ἐγκαταλείψει, διότι εἶναι Ῥῶσσοι, καὶ προσέθετον· «Εἶσθε Ῥῶσσοι, διότι εἷς ἐκ τῶν ὑμετέρων εἶναι

»πάντοτε Ῥῶσσος, καὶ διότι ἔχετε εἰς αὐτὸν »ἐμπιστοσύνην.»

»Οἱ Ἕλληνες μὲ ἠρώτων πῶς ἔπρεπε νὰ θεωρήσωσι τὴν εὐσυνείδητον κατὰ τὸ φαινόμενον δήλωσιν ταύτην... Ἠδυνάμην νὰ τοῖς ἀπαντήσω;—Ἠδυνάμην νὰ τοὺς συμβουλεύσω;

»Ἡ σιωπή μου, ἡ ἀπομόνωσίς μου, ὁ τίτλος ὃν φέρω εἰσέτι, δὲν ἦσαν τόσα ἐπιχειρήματα ἐξ ὧν ἡ πανουργία καὶ ἡ δολιότης πολιτικῶν τινων ὠφελοῦντο ἐπιδεξίως, ὅπως ἀποπλανήσωσι καὶ ἀφανίσωσιν ἀνεπιστρέπτως τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλληνας;»

»Ἔκτοτε δέν μοι ἐπετρέπετο νὰ μείνω ἐπὶ πλέον καὶ οἰκειοθελῶς εἰς θέσιν, ἐξ ἧς οἱ Ἕλληνες ἐμόρφωνον γνώμην ἐπιβλαβῆ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἥτις ἀφ' ἑτέρου διήγειρε τὰς κατ' ἐμοῦ ὑπονοίας καὶ καταμηνύσεις τινῶν ἀνακτοβουλίων.

»Τοιοῦτο ἦτο τὸ ζήτημα ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ εἰμὴ διά τινος δικαίας ἀποφάσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας.

»Ἤδη ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ δεόμενος εὐσεβάζως τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ παρὸν ἔγγραφον.

Ἐν Γενεύῃ, τῇ 12/24 Δεκεμβρίου 1826.

(Ὑπ.) *ὁ Κόμης* Καποδιστριας.»

ΛΟΓΟΙ Μ. ΡΕΝΙΕΡΗ ΚΑΙ Ε. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ἐκφωνηθέντες ἐπὶ τῇ καταθέσει τῶν λειψάνων τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν τῇ 8 Ἀπριλ. 1877.

Α'

[Ὑπὸ Μ. Ῥενιέρη.]

Πληροῦται λοιπὸν σήμερον ὁ διακαὴς πόθος τοῦ Πανελληνίου, ἐκτελεῖται ἡ ἔντιμος ἐντολὴ τῆς ἐν Μασσαλίᾳ ἐπιτροπῆς· τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀοιδίμου Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἀναλαμβάνονται ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ διὰ δημοσίας πομπῆς τιμηθέντα παραδίδονται εἰς τὴν γῆν τῆς πατρίδος. Ἵν' ἀπαντήσωμεν ὁμοίαν τελετὴν ἐνταῦθα γενομένην, δέον ν' ἀναδράμῃ ὁ στοχασμὸς ἡμῶν μέχρι τῆς ἑβδομηκοστῆς ἕκτης Ὀλυμπιάδος, ὅτε, ἐπὶ Φαίδωνος ἄρχοντος, ὁ Κίμων ἀνευρὼν τοῦ Θησέως τὰ λείψανα, καὶ ταῦτα εἰς τὴν τριήρη αὐτοῦ ἐνθέμενος καὶ κοσμήσας μεγαλοπρεπῶς, κατήγαγεν εἰς Ἀθήνας. «Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἡσθέντες, λέγει ὁ Πλούταρχος, πομπαῖς λαμπραῖς καὶ θυσίαις ἐδέξαντο τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ». Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θησέως ἐτίμων οἱ τότε Ἀθηναῖοι τὸν ἥρωα, ὅστις μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλόμενος, συνῴκισε περὶ τὴν ἀκρόπολιν τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας, καὶ μιᾶς πόλεως ἕνα δῆμον ἀνέδειξε τοὺς τέως σποράδας ὄντας. Εἰς δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Κοραῆ τιμῶμεν τὸν ἄνδρα, ὅστις τοὺς πατέρας ἡμῶν εὑρὼν ἐν τῇ διασπορᾷ τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας συνήγαγε περὶ τὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὅτι εἶναι ἓν ἔθνος, ἔχον προγόνους τοὺς διδασκάλους τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμόρφωσε τὸ αἴσθημα αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐγένετο εἷς ἐκ τῶν πρώτων δημιουργῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως.

Τὸ ἔθιμον τῶν ἀρχαίων τοῦ τιμᾶν δι' ἐξαιρέτων τιμῶν τὴν κηδείαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀνεμνήσθη αὐτὸς ὁ Κοραῆς, ὅταν κατὰ τὴν 10 Ἰουλίου τοῦ 1791 ἔτους ἐγένετο θεατὴς τῆς μεγαλοπρεπεστάτης πομπῆς, δι' ἧς οἱ Γάλλοι μετέφερον ἀπὸ τῆς Βαστιλίας εἰς τὸ Πάνθεον τὰ ὀστᾶ τοῦ Βολταίρου. Σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ τότε ἐν Παρισίοις ἀγνώστου πολίτου ἔθνους περιφρονημένου καὶ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ζώντων ἐξηλειμμένου, ἐν ᾗ περιγράφει τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτε ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του μετὰ πολλῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων σοφῶν ἐθεᾶτο τὴν θήκην τὴν περιέχουσαν τὰ ὀστᾶ τοῦ μεγάλου σοφοῦ, ἐπάνω εἰς λαμπρὰν ἅμαξαν συρομένην ἀπὸ δώδεκα λευκοὺς ἵππους, ἧς προηγοῦντο φερόμενα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ τῶν σπουδαίων τῶν Παρισίων, ἠκολούθει δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον λαοῦ τιμῶντος τὸν ποιητήν, τὸν φιλόσοφον, τὸν ἱστορικὸν ὅστις προητοίμασε τὴν Γαλλίαν εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἐλευθερίας.

Δάκρυα ἀληθινὰ, δάκρυα ἀπαρηγόρητα, λέγει ὁ Ἀδαμάντιος, *μοῦ ἀπέσπασεν ἡ ἀνάμνησις ὅτι οὕτω καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν, οἱ ἀμίμητοι Ἕλληνες, ἤξευραν νὰ τιμῶσι τὴν σοφίαν. Καὶ ποῖοι ἄλλοι ἔγιναν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς παντὸς καλοῦ; Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες κατέστησαν στρατηγὸν τῆς Σάμου τὸν Σοφοκλέα;...* Ταῦτα ἔγραφε τότε ὁ Ἀδαμάντιος· τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην ἡ ψυχὴ αὐτοῦ παρισταμένη εἰς τὴν τελετὴν χαίρει βλέπουσα ὅτι οἱ ἀγαπητοὶ αὐτοῦ Ἕλληνες ὑποδέχονται τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ ὡς αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν. Χαίρει βλέπουσα ὅτι τιμῶμεν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετήν· ὅτι καταθέτομεν αὐτὰ εἰς γῆν ταύτην τῶν Ἀθηνῶν, τὴν καρδίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τάφων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῶν κεκοιμημένων εἰς τὴν νεκρόπολιν ταύτην καὶ συντελεσάντων μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Χαίρει δὲ συγχρόνως ἡ ψυχὴ τοῦ Κοραῆ ὅτι οἱ πρόδρομοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀνεγέρσεως δὲν ἐχώρισαν ποτὲ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὅτι τὸ σύνθημα ὅπερ ἀφῆκαν ἡμῖν ἦν πίστις καὶ πατρίς.

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐκπληροῦμεν τὸν πόθον τῆς ἁγίας ταύτης ψυχῆς ἐκφράζοντες πανδήμως τὴν εὐγνωμοσύνην ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν φιλέλληνα Γαλλίαν, ἥτις κατὰ τὸ ἔτος 1782 δεξαμένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὸν Ἀδαμάντιον ἐμόρφωσε τὸν ἄνδρα, τὸν ἐτίμησε, τὸν ἐδόξασε, τὸν ἠγάπησεν ἴσα τοῖς ἰδίοις αὐτῆς τέκνοις, καὶ φυλάξασα τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, ἐπέτρεψεν ἡμῖν, οὐχὶ ἄνευ ἐνδομύχου ἄλγους, νὰ τὰ μεταφέρωμεν ἀπὸ τὰς νέας εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας.—Ἀλλὰ μὴ φθονήσῃς ἡμῖν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὦ γῆ τῶν Παρισίων, ἴσα τῇ φυσάσῃ Ἑλλάδι πεφιλημένη ἀπὸ τὸν Ἀδαμάντιον. Ἔχε ἐν τοῖς μεγάροις Σου τὴν Μηλίαν Ἀφροδίτην καὶ τἄλλα τῶν προγόνων ἡμῶν ἀριστουργήματα, καὶ τέρπου εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, ἵνα οἱ καλλιτέχναι Σου θαυμάζοντες καὶ μελετῶντες αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἁμιλλώμενοι, φυλάττωσιν καὶ εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἀναμμένην τὴν δᾷδα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Αὐτὰ ὅμως τὰ σεβαστὰ λείψανα, εἶναι ὀστᾶ ἐκ τῶν ὀστέων ἡμῶν· ἄφες νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας Σου. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Πυθία ἤθελε ζητήσει διὰ χρησμοῦ τὴν εἰς Ἀθήνας μεταφορὰν αὐτῶν, καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν ἤθελον ποιήσει αὐτοῖς ναὸν ὅπως ἐποίησαν τῷ Λυκούργῳ καὶ τῷ Ἀριστοτέλει. Εἰς τοὺς χρόνους ἡμῶν χρησμοδοτεῖ ἡ κοινὴ συνείδησις· εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς ὑπακούοντες, καταθέτομεν σήμερον ταῦτα εἰς τὸν τύμβον τοῦτον, ὅστις ἔσται ἐσαεὶ τὸ προσκυνητήριον τῶν γενεῶν τῶν Ἑλλήνων.

Β'

[Ὑπὸ Ε. Κοκκίνου.]

Ἀνδιαδέχομαι τὸν προλαλήσαντα δὲν πράττω τοῦτο ἐκ προσωπικῆς τινος ἀξιώσεως, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος ἐκ τῆς ἐμῆς ἀπορρέοντος θέσεως. Ὡς ἀντιπρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου ἐπετράπην ὑπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου νὰ χαιρετίσω διὰ συντόμου προσφωνήσεως τὴν τῶν τιμίων λειψάνων τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἀνακομιδὴν καὶ ἐγκατάθεσιν εἰς τὸν τύμβον, ὃν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν παρεσκεύασεν ἡ εὐσεβὴς γνώμη τῶν φιλοτίμων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου αὐτουργῶν καὶ συνεργῶν.

Τὸ ἀπαραίτητον τῆς λειτουργίας ἔστω μοι ἐνώπιον τῆς ὑμετέρας ἐπιεικείας εἰς δικαίωσιν τῆς ὑπακοῆς.

Ἂν κηδευόμενον τὸν τελευταῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος Ἕλληνα, τὸν Φιλοποίμενα, ἐτίμησαν ἀπαντήσασαι ἐπὶ τὴν ἐκφορὰν ἅπασαι αἱ πόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, καὶ Σὲ ὡσαύτως τὸν πρῶτον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Ἕλληνα συμπαραπέμπουσι μετὰ δέκα ἀπὸ τῆς τελευτῆς Σου Ὀλυμπιάδας εἰς τὸ ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τέμενός Σου ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πάσης πόλεως καὶ κώμης τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ ἔκτασις τῆς σοφίας Σου καὶ οἱ ἀειθαλεῖς καὶ κοινωφελεῖς αὐτῆς καρποὶ καὶ τῆς πρακτικῆς Σου ἀρετῆς τὸ ὑπέροχον περιέθεντο τοσαύτην τῆς δόξης τὴν αἴγλην εἰς τὸ ὄνομά Σου, ὥστε ἡ μνεία αὐτοῦ νὰ θεωρῆται ὡς ὁ μόνος προσήκων ἔπαινος, πᾶν δ' ἄλλο ἐγκώμιον ὡς ἐλάττωσις τῆς ὀφειλομένης Σοι τιμῆς.

Ἡ σκέψις αὕτη ἐπιβάλλει καὶ ἐμοὶ ὡς ἀνάγκης ὅρον τὴν ἀπὸ τῶν εἰθισμένων ἐπαίνων ἀποχήν, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἄλλοτε, ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνδριάντος ἀποκαλύψεως, κατ' ἐντολὴν καὶ τότε τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου τὸν λόγον λαβὼν ἀπέδωκα κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἀνδρός.

Δίκαιον ὅμως καὶ πρέπον τῇ πανδήμῳ ταύτῃ τελετῇ νομίζω νὰ μὴ μείνωσιν ἀμνημόνευτοι οἱ λόγοι, δι' οὓς ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς γνώμης νὰ μετατοπισθῇ ἡ κόνις τοῦ Κοραῆ ἐκ τῆς φιλοξένου χώρας τῆς φιλέλληνος Γαλλίας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος ἔδαφος.

Ὁ ἄρτι ἀπὸ τοῦ τάφου τούτου λαλήσας ἀξιότιμος πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπῆς παρέβαλε μετὰ ἐξαιρέτου εὐφυΐας τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ἀοιδίμου γέροντος πρὸς τὴν ἐπὶ Φαίδωνος ἄρχοντος γενομένην ὑπὸ τοῦ Κίμωνος ἀνεύρεσιν τῶν λειψάνων τοῦ Θησέως ἐν Σκύρῳ καὶ τὴν εἰς Ἀθήνας αὐτῶν καταγωγήν. Τὸ γόητρον, ὃ ἐνέσταξεν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὁ προσφιλὴς ῥήτωρ διὰ τῆς οἰκείας αὐτῷ τοῦ λόγου χάριτος, ἐπαναφέρει τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὡς ἐν στερεοτυπίᾳ πρὸς τὸν Ἀθηναῖον ἥρωα, ὡς πρὸς ὅρον παραβολῆς τοῦ λαμπροτάτου τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κοραῆ. Ὅπως ὁ Θησεὺς δὲν ἠρκέσθη εἰς μόνας τὰς ἐγκυκλίους ἡρωϊκὰς πράξεις, ἀλλ' ἀπέβλεψεν, ὡς πρὸς τὸ κοινωφελέστατον τῶν ἔργων, εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐννόμου πολιτείας, καὶ συναγαγὼν εἰς ἓν τὰ σποράδην πρότερον οἰκοῦντα τὴν Ἀττικὴν πλήθη συνεστήσατο ἐξ αὐτῶν τὴν μεγάλην τῶν Ἀθηνῶν πόλιν, οὕτω καὶ ὁ Κοραῆς, νέος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας Θησεὺς γενόμενος, δὲν ἔστερξε μόνην τὴν ἀπὸ τῶν φιλολογικῶν ἀριστειῶν δόξαν, ἣν ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν μετ' αὐτὸν σοφῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐζήλωσαν, ἀλλ' ἐπεβάλετο καὶ κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ εἰς ὀργανικὸν σύνδεσμον τὰς ἐν τῇ διασπορᾷ τῶν γραμμάτων πνευματικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις, καὶ ν' ἀποδείξῃ τοῖς ἐν ἡμῖν τῆς σοφίας μύσταις ἑνιαῖον τὸ κέντρον, μίαν καὶ κοινὴν τὴν πατρίδα καὶ πόλιν, τῆς ἐθνικῆς δηλονότι παιδεύσεως τὸν περίβολον.

Ἡ διὰ τῆς παιδείας ἀνάπλασις καὶ μόρφωσις τοῦ ἔθνους ὑπῆρξε διὰ τὸν Κοραῆν ὁ διηνεκὴς τοῦ βίου σκοπὸς καὶ τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ ἐπίτευξις τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τὸ μέγιστον. Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἑνότης αὐτὸν ἔλαβεν ἱδρυτὴν καὶ θεσμοθέτην, ὡς ἡ τῶν Ἀθηναίων Πολιτεία ἱδρυτὴν καὶ πρῶτον αὐτῆς νομοθέτην ἔσχε τὸν Θησέα.

Ἀρχηγέτης δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης πολιτείας ἀποδειχθεὶς ἀπέθετο πᾶσαν προσωπικὴν

καὶ ἰδιωφελῆ σκέψιν, ἀφιερώσας ἅπασαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς τὴν δύναμιν εἰς μόνην τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους τὴν ἐξυπηρέτησιν.

Ἡ ὁσιότης τοῦ βίου καὶ ἡ μεγαλοσύνη τῆς αὐταπαρνήσεως αὐτοῦ ὑπερέβησαν καὶ τὰ βαρύτατα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς τάλαντα. Ἐν ᾧ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς τῆς ψυχῆς του ἐγκαρτερήσεως κατηγωνίζετο τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος παλαίων ἡμέραν καὶ νυκτὸς διὰ τῆς ἐργασίας κατὰ κρισιμωτάτων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, δὲν ἔστερξε νὰ δεχθῇ τὴν ἐπανειλημμένως προσενεχθεῖσαν αὐτῷ καθηγεσίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τοῖς δημοσίοις τῆς Γαλλίας παιδευτηρίοις, περὶ τὴν ὁποίαν ἐσπούδαζον καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν ὠφέλειαν καὶ διὰ τὰς ἐξ αὐτῆς τιμὰς οἱ σπουδαιότατοι ἐκ τῶν Γάλλων ἑλληνιστῶν. Ἀπεποιήθη δὲ τὸν διορισμόν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἄρτι δημοσιευθείσης γαλλικῆς αὐτοῦ ἀλληλογραφίας, ἵνα μὴ περισπᾶται δι' αὐτὸν ἐκ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς νεολαίας αὐτοῦ προωρισμένων ἐργασιῶν του.

Ἡ μόρφωσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἡ παίδευσις τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας τῶν ὁμοεθνῶν ὑπῆρξαν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς ἐκ τῶν μελημάτων αὐτοῦ τὰ κυριώτατα. Ἅπαντα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων τὰ θέματα ἐφώτισε διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἁπάντων αὐτῶν ἄμεσον ἐπορίσατο τὴν ὠφέλειαν τῇ πατρίδι.

Τοσαύτη πρὸς τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ πρὸς τὴν ἰδιοπράγμονα δόξαν ἀλλοτριότης μετὰ τοσαύτης ἡνωμένη σοφίας δὲν ἀπαντῶσιν εὐκόλως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Τοιαύτης ἀρετῆς λαμπρότατον ἔχει πρότυπον ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς τὸν Σωκράτην, πρὸς αὐτὸν δὲ μόνος ὁ Κοραῆς δύναται νὰ ὑποστῇ τὴν σύγκρισιν ἀνεμέσητον.

Ἡ ἀπὸ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ὠφέλεια εἶναι ἔκπαλαι κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα· ἀλλ' ὅταν τῆς σοφίας αὐτῶν οἱ μόχθοι ἔλαβον ὡς κυριώτατον σκοπὸν καὶ τέλος τὴν τοῦ πατρίου ἔθνους ἀνάστασιν καὶ προκοπήν, τότε γεννᾶται διὰ τὴν πατρίδα ἡ ὑποχρέωσις τοῦνα διεκδικήσῃ τὰ σώματα αὐτῶν ἵνα προσφέρῃ αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν ἐν τοῖς φιλοστόργοις αὐτῆς κόλποις. «Γαῖα δὲ πατρὶς ἔχει κόλποις τῶν πλεῖστα καμόντων, »σώματ', ἐπεὶ θνητοῖς ἐκ Διός ἥδε κρίσις».

Τὰ δ' ἔθνη, παρ' οἷς ἐπὶ μικρὸν ἢ καὶ πολὺν χρόνον ζήσαντες ἐτάφησαν οἱ τοιοῦτοι μεγάλοι ξένοι, προθύμως πάντοτε ἀπέδωκαν τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς.

Ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς σοροῦ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τῆς τοῦ ποιητοῦ Φοσκόλου, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τιμιωτάτου νεκροῦ, τοῦ μεγάλου ἀληθῶς ἐν φιλανθρωπίᾳ καὶ ἐν ἀγαθοεργίαις Ἀμερικανοῦ Πειμπόδη (Peabody), τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος περιέθετο διὰ περιφανῶν παραδειγμάτων εἰς τὴν συνήθειαν ταύτην τὴν σφραγῖδα διεθνοῦς καθήκοντος.

Ἡ μεγαλόψυχος Γαλλία, ἥτις τὸν Κοραῆν καὶ ζῶντα ἐτίμησε καὶ θανόντα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἐδέξατο, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀρνηθῇ τὴν κόνιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις, ἂν δὲν ἀντεποιεῖτο αὐτῆς, θὰ κατεκρίνετο ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἰδίων τέκνων καὶ σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὡς ἔνοχος ἀγνωμοσύνης ἅμα καὶ ἀναισθησίας. Ἂν περὶ ἀνδρὸς ἐπὶ σοφίᾳ μόνον διαπρέψαντος ἐπρόκειτο, ἡ Ἑλλὰς ἀποβλέπουσα εἰς τὴν διεθνῆ τῆς σοφίας αὐτοῦ δόξαν δὲν ἤθελεν ἀμφισβητήσει τῆς διηνεκοῦς τιμῆς τοῦ τάφου τῇ γῇ, ἣν ὁ ἀοίδιμος ἐφίλησεν ὅσον καὶ τὴν φύσασαν αὐτὸν Ἑλλάδα, μολονότι ἡ καταπλουτοῦσα τῆς ἀπὸ τῶν οἰκείων σοφῶν δόξης Γαλλία οὐδαμῶς ἐπιδέεται καὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἐράνου. Ἀλλ' εἴπαμεν ἤδη ὅτι τοῦ Κοραῆ τὸ μεγαλεῖον ἐξεδηλώθη ἰδίως ἐν τῇ πρακτικῇ ὠφελείᾳ, ἣν ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦ ἐθησαύρισε τῇ πατρίδι. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶναι πασίγνωστον, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἄρτι δημοσιευθεισῶν πρὸς τὸν Ῥοχέτιον καὶ πρὸς ἄλλους σοφοὺς τῆς Γαλλίας ἐπιστολῶν, ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἐστέναζε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς φιλοξένου γῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ Γαλλίας διὰ τὴν στέρησιν τῆς πατρίδος, ἐξ ἧς εἶχεν ἀναχωρήσει ἵνα μὴ τῆς τυραννίας ἡ ὕβρις καὶ τῆς δουλοσύνης ὁ ζυγὸς μαράνωσι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτῆς δὲν ἠδυνήθη πρὸ τοῦ θανάτου νὰ ἐπανέλθῃ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ γήρατος.

Οὔτε δίκαιον, οὔτε ὅσιον ἦτο ν' ἀδιαφορήσωμεν οἱ Ἕλληνες περὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, πρὸς τὴν γῆν τῆς ὁποίας ἄσβεστον ἔτρεφε τὴν δίψαν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ. Καθῆκον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἅμα δὲ καὶ εὐσεβείας πρὸς τοὺς πόθους τοῦ κεκοιμημένου ἐπιτελοῦντες, ἀνεδέξαντο τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ περιπύστου οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ῥάλλη οἱ ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενεῖς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὸν προκείμενον τάφον, ὅστις ἱδρυμένος ἐν ταῖς κλειναῖς Ἀθήναις, ὡς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, θέλει ἑρμηνεύει τορῶς τοῖς πᾶσι τὴν πρὸς τὸν τεθνεῶτα τιμὴν καὶ ἀγάπην τοῦ ἔθνους καὶ διεγείρει τὸν ζῆλον τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

Καὶ οἱ ἐπιζῶντες ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ σοφῶν φίλοι καὶ ὁμιληταὶ τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς, καὶ οἱ ἐπίγονοι αὐτῶν, προσφωνοῦντες εἴτε νοερῶς εἴτε καὶ ἐν τῷ πολυανδρίῳ τούτῳ τὸ σεμνὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐνδυσίτημα, θέλουσιν αἰσθανθῇ ὅτι ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἰς τὴν γενέτειραν γῆν ηὔξησεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἑλλήνων τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην, ὧν ὁ

Κοραῆς ὑπῆρξε διαπρύσιος κῆρυξ. Ἐν τῇ συναισθήσει δὲ ταύτῃ θέλουσι βεβαίως χαιρετίσει μεθ' ἡμῶν τὸν τάφον τοῦ σοροῦ Ἕλληνος διὰ χαιρετισμάτος μεταπεποιημένου ἐκ τῶν ὡραίων στίχων, οὓς Πλάτων ὁ κωμικὸς ἐποίησεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους·

«Ὁ σὸς δὲ τύμβος ἐν καλῷ κεχωσμένος
»τοῖς συμφύλοις πρόσρησις ἔσται εὐσεβής».

Ὅτε ὁ ἁρματωλὸς Θεόδωρος Κορνὰ Τράκας εἶδεν, ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Σαλώνων (1821), φονευθέντα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν υἱόν του Σταμάτην, εἶπε πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν στρατιωτῶν του· «Γάμος χωρὶς σφαχτὰ δὲ γίνεται.»

ΠΡΩΤΟΜΑΪΑ

Τίς δὲν ἑώρτασε τὴν *Πρωτομαΐαν* πολλάκις καὶ πάντοτε μεθ' ἡδυπαθείας; Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὸ εἰκοστὸν, τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν πρωτομαΐαν; Καὶ ἐὰν πᾶσαι αἱ ἑορταὶ, πάντα τὰ ἐπιτόπια ἔθιμα καταργηθῶσιν ὑπὸ τὸ λίστρον τοῦ ψυχροῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡ Πρωτομαΐα, εἴμεθα βέβαιοι, θὰ μείνῃ, διότι ἔχει συνηγοροῦσαν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φύσιν, συνηγοροῦντα τὰ ἄνθη, συνηγορούσας τὰς ἀηδόνας, συνηγοροῦν πᾶν αἴσθημα θελκτικὸν, ἐμφυτευθὲν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ὦ φίλτατε Ταντα λίδη! ποσάκις ἐδάκρυσα ἀπομνημονεύων τὸν *τελευταῖον ὕμνον σου εἰς τὸν Μαΐον* κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην!

Ὦ πραγμάτων ἀλλοίως ἀλλοίων!
ὦ τοῦ χρόνου σιδήρεον κράτος!
Ποῖος πρῶτα σ' ἀπήντων, καὶ ποῖον
μ' ἀπαντᾷς καὶ μ' ἀφίνεις ἐσχάτως!
Πρῶτος ὤρθριζον πάντοτε, πρῶτος
τῶν ἀπείρων σου, Μάϊε, φίλων
ν' ἀπομάξω, ἀγνὰς, ἔτι σκότος,
τὰς Μαΐτιδας δρόσους τῶν φύλλων. . .
Ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον μεταίρων
ἀγαλλόμενον, Μάϊε, πόδα,
μὲ χαρὰν χρυσαλλίδων εὐπτέρων
ἔτι κάλυκας ἔδρεπον βύδα·
πλὴν ψαλὶς συμφορᾶς θεηλάτου,
ῥιζηδὸν τὰ πτερά μου τεμοῦσα,
μοχθηρὰν ἀντ' εὐταίου θανάτου
μοὶ χαρίζει ζωὴν τιμωροῦσα. . .
Ῥικνὸς αἴφνης καὶ δύσχολος γέρων,
ἐπ' ἀδήλου προσκόπτων ἐδάφους,
βακτηρίαν δυσβάστακτον φέρων,
ποῦ βαδίζω, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς τάφους;
Χωρισμοῦ διαζύγιον πλέον,
Μάϊέ μου, καὶ λάβε καὶ φέρε·
ἰδοὺ σήμερον, στένων καὶ κλαίων,
σοὶ φωνῶ τὸ πανύστατον Χαῖρε!

Εἰς τὸ γοερὸν τοῦτο καὶ ἐπιθανάτιον ἀληθῶς ᾆσμα τοῦ κύκνου τῆς Χάλκης, ἃς ἀντιτάξωμεν τὸ φαιδρὸν καὶ ἀφελὲς καὶ πεζὸν τραγούδιον τῶν νησιωτίδων, τὸ ὁποῖον ᾄδουσαι πανεύθυμοι καὶ ἀνθοστεφεῖς, χορεύουσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χορὸν, φέρουσαι γύρω τὸν ἀνεμόμυλον·

Ἦλθ' ὁ καιρὸς κ' ἡ ἄνοιξις, τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
ἦλθε τὸ καλοκαῖρι,
'που θὲ νὰ γενοῦμε ταῖρι.
Στάζουν τὰ δένδρα ζάχαρι, τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
καὶ τὰ βουνὰ πιπέρι·
ἦλθε τὸ καλοκαῖρι,
'που θὲ νὰ γενοῦμε ταῖρι,
κ' οἱ γονεοί μας συμπεθέροι, κτλ.

* * *

Ἡ πρωτομαΐα διεδέχθη τὸν ῥωμαϊκὸν *Μαϊουμᾶν*. Ἡ λέξις Μαϊουμᾶς, παράγωγος τοῦ φοινικικοῦ μαῖμ (ὕδατος), σημαίνει, κατὰ τὴν τῶν Φοινίκων διάλεκτον, ἑορτὰς ἐν γένει ἢ παίγνια, καὶ ἰδιαιτέρως τὰς τελουμένας ἐν τοῖς παραλίοις εὐθυμίας ὑπὸ τῶν ἁλιέων, ἀγωνιζομένων ἐπιδεξίως νὰ πίπτωσιν ἀλλεπάλληλοι ἐν τῷ ὕδατι πρὸς παιδιὰν καὶ τέρψιν τῶν θεατῶν.[1] Τῷ δὲ χρόνῳ κατέστη κανονικὴ ἑορτὴ, τεταγμένη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐν ἡμέραις ῥηταῖς πρὸς διάχυσιν τοῦ λαοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι κατέβαινον ὅπως ἀπολαύσωσιν αὐτῆς εἰς τὸ Κάνωβον, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ σκανδαλωδέστερα ὄργια. Ἐν δὲ τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ ἐτελεῖτο κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, εἰς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Διονύσου· ὁ τῆς ἑορτῆς δὲ ταύτης καιρὸς ὠνομάζετο Μαϊουμᾶς, διήρκει δὲ τριάκοντα ἡμέρας καὶ ἐδαπάνων πάμπολλα εἰς τὴν θέαν ταύτην. Ὅθεν ὁ Ἰουλιανὸς καταρίνει τοὺς Ἀντιοχεῖς, οἵτινες ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ἐπτοημένοι πρὸς τὴν ἑορτὴν ταύτην, «ὑμῶν δ' ἕκαστος, λέγων, εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει, οὔτε ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν, οὔτε ἡ πόλις κοινῇ.» Καὶ φαίνεται ὅτι τῷ ὄντι αἱ ἐν Κανώβῳ ἀκολασίαι ἀνενεοῦντο κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀπηγόρευσαν· ἡ ἐν Τρούλλῳ μάλιστα σύνοδος ἐν τῷ ΜΒ' αὐτῆς κανόνι περιαιρεῖ αὐτὴν παντελῶς ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶσα κακὴ συνήθεια, ἀρκεῖ νὰ θεραπεύῃ τὰς ὀρέξεις τοῦ ὄχλου, εἶναι δυσέκριπτος, καὶ ἀπόδειξις τούτου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑπτάνησον, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεισφρήσασα δυστυχῶς κακόῤῥεκτος ἑορτὴ τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν ἡμέρας, οἱ Αὐτοκράτορες Ἀρκάδιος καὶ Ὀνώριος τὴν ἐπανήγαγον, κατὰ τὸ πρῶτον τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῶν ἔτος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τῆς εὐσχημοσύνης καὶ τοῦ πρὸς τὴν δημοσίαν ἠθικὴν σεβασμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦτο νὰ τηρηθῇ ἡ παραγγελλομέ-

1. Τοιοῦτό τι παράξενον ἔθιμον διετηρήθη καὶ παρὰ τοῖς χυδαίοις τῶν ἡμετέρων, προσπαθούντων νὰ ῥίψωσιν εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλήλους κατὰ τὴν 7 Ἰανουαρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἴσως ἔχει τινὰ σχέσιν καὶ τὸ ῥίψιμον τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων.

νη εὐταξία, ἀπηγορεύθη πάλιν μετὰ τέσσαρα ἔτη.[1]

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀπηγγέλλοντο διάφορα τεμάχια εἰς τελετάς, ἢ ἑορτάς, μετά τι προανάκρουσμα λύρας, παρὰ τῶν καλουμένων *ἀοιδῶν* ἢ *ῥαψῳδῶν*, οἵτινες ἔχοντες ποιητικὰ προτερήματα, ἀπήγελλον ἐνταῦτῷ καὶ ἕτερα ποιήματα ὑπ' αὐτῶν πεποιημένα. Κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν *ῥάβδον*, ὅθεν εἰκάσθη, ὅτι τὸ ὄνομα *ῥαψῳδὸς* ἔλαβεν ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ *ῥαψῳδὸς* καὶ *ῥαψῳδεῖν* δὲν σημαίνουσιν ἄλλο ἢ ἔπη ἀπαγγέλλειν· τὸ ῥαψῳδεῖν λέγεται καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἀπαγγέλλει τὸ ἴδιον ποίημα· ῥαψῳδεῖται δὲ πᾶν ποίημα ὅπερ ἔχει μέτρον ἐπικόν, δηλ. στίχους ἰσομήκεις καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν μέτρων, οἵτινες ἐπανέρχονται κατὰ σειρὰν καὶ δὲν ἀπαρτίζουσιν ἀντιφώνους στροφὰς ἢ συστήματα. . . Ἡ λέξις συνετέθη ἐκ τοῦ ῥάπτειν ἀοιδήν, καὶ δηλοῖ τὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἀπαγγελίαν τῶν ἐπῶν. Διήρκεσε δὲ ἐπὶ 1000 ἔτη ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀπαγγελίας τῶν ἐπῶν· ὁπόσον δὲ συνεκίνουν τοὺς ἀκροατὰς οἱ ῥαψῳδοί, στολὴν εὐπρεπεστάτην ἐνδεδυμένοι, καὶ μεθ' ὑποκρίσεως ἀπαγγέλλοντες τὰ ποιήματα, περιγράφει κάλλιστα ὁ Ἐφέσιος ῥαψῳδὸς Ἴων, καίτοι κατειρωνεύεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διαλόγῳ.[2]

ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ

Κατὰ τὸ γαλλικόν, ὑπὸ Δημητρίου Βικέλα.

«Μάνα, κοιμᾶσαι; ἄνοιξε τὰ 'μάτια σου κι' ὁμίλει,
Ὁμίλει καὶ σκιαζόμεθα νὰ σοῦ 'μιλοῦμε μόνα·
Ἄλλαις φοραῖς 'ς τὸν ὕπνο σου ἐσάλευες τὰ χείλη,
Κι' ὅταν 'κοιμώσουν ἔμοιαζε πῶς λὲς τὴν προσευχή σου.
Ἀπόψε εἶσαι ἥσυχη καὶ κρύα σὰν εἰκόνα,
Τὰ χείλη σου ἀκίνητα, βουβὴ ἡ ἀναπνοή σου.

Μάνα, γιατί 'ς τὸ στῆθός σου γέρνεις τὴν κεφαλή σου;
Σ' ἐφταίξαμε τὰ ἔρημα κ' ἐσφάλησες τὸ 'μάτι,
Καὶ δὲν γυρίζεις νὰ μᾶς 'δῇς 'ς τὰ πόδια σου πεσμένα;
Ὁ λύχνος σβύνει, 'ς τὴν γωνιὰ τὰ ξύλα στακτωμένα
Τρίζουνε· ἂν δὲν μᾶς νοιασθῇς, μανούλα, σὲ κομμάτι
Κ' ἐμεῖς, κι' ὁ λύχνος κ' ἡ φωτιὰ μαζῆ θ' ἀποσβυσθοῦμε.
Καὶ τί θὰ 'πῇς ὅταν μᾶς 'δῇς νεκρὰ καὶ παγωμένα,
Καὶ μᾶς 'μιλῇς, κ' ἐμεῖς νεκρὰ τί λέγεις δὲν θ' ἀκοῦμε;
Τοῦ κάκου θὰ παρακαλῇς γιὰ μᾶς τὴν Παναγιά σου·
Θὰ μᾶς κρατῇς ἀναίσθητα 'ς τὴν κρύαν ἀγκαλιά σου.

Ξύπνησε μάνα· βάλε μας κ' ἐμᾶς νὰ κοιμηθοῦμε.
Φέρε τὰ κρύα χέρια σου μέσ' τὰ ζεστά μας στήθη.
Ἀχ, τόσην ὥρα τὰ πτωχὰ σὲ κράζουμε τοῦ κάκου.
Ξύπνησε μάνα νὰ μᾶς 'πῇς κανένα παραμύθι:
«Πέρα; τὸ βασιλόπουλο, ποῦ χρυσὰ ῥοῦχα ἐφόρει,
Ποῦ ἦταν ἡ ἀγάπη του μέσ' τὴν σπηλιὰ τοῦ δράκου,
Ποῦ εἶχε ἄσπρο ἄλογο μὲ πέταλ' ἀσημένια,
Κ' ἐσκότωσε τὸν δράκοντα καὶ τοὔκλεψε τὴν κόρη·
Ἢ φέρε τ' Ὡρολόγι σου εἰκόνες νὰ μᾶς δείξῃς,
Νὰ ἰδοῦμ' ἀγγέλους μὲ πτερὰ, κι' ἁγίους μὲ τὰ γένεια,
Καὶ τὸν Χριστὸ 'ς τῆς Παναγιᾶς τὴν μητρικὴν ἀγκάλη.

Ἄκουσε μάνα· ξύπνησε! τὰ 'μάτια δὲν θ' ἀνοίξῃς;
Σκιαζόμεθα. . . ὁ λύχνος μας σβύνει ἀγάλι ἀγάλι·
Κρυόνουμε· μέσ' τὴ γωνιὰ ἔγιν' ἡ στάκτη στίβα.
Ξύπνησε μάνα. Τὰ στοιχεῖα θάμβουν μέσ' τὴν καλύβα!

Ὤ, φθάνει πιὰ ὁ ὕπνος σου, ἡ προσευχή σου φθάνει·
Μὴ μᾶς τρομάζῃς· ἄνοιξε τὰ 'μάτια σου, μητέρα!
Ἄλλη φορὰ μᾶς ἔλεγες γιὰ 'κεῖνον ποῦ πεθάνῃ
Πῶς μεταβαίνει 'ς ἄλλη γῆ, σὲ μιὰ ζωὴ δευτέρα·
Γιὰ θάνατο, γιὰ μνήματα μᾶς ἔλεγες· θυμᾶσαι;
Γιὰ 'πέ μας, τί εἶν' ὁ θάνατος; δὲν μᾶς 'μιλεῖς; κοιμᾶσαι;»

Ὁλονυκτὶς τὰ ὀρφανὰ ἔτσι παραπονιοῦνταν,
Κι' οὐδ' ἄκουε κι' οὐδ' ἄνοιγε τὰ 'μάτια της ἡ μάνα·
Κι' ὅταν 'ξημέρωσ' ἡ αὐγὴ κ' ἐκείνη ἐκοιμοῦνταν,
Λυπητερὰ 'ς τὴν ἐκκλησιὰ ἐσήμαν' ἡ καμπάνα.

Κ' οἱ χωρικοὶ ποῦ ἔρχονταν τὸ βράδυ ἀπ' τὸν ἀγρό τους,
Σ' τὴν θύρα τὴν μισανοικτὴ ἐγύριζαν τὸ 'μάτι,
Κ' ἐστέκουνταν κ' ἐκύτταζαν 'ς τὸ εὔκαιρο κρεβάτι
Γονατιστὰ τὰ δυὼ παιδιὰ νὰ κάμνουν τὸ σταυρό τους.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Εἴσελθε εἰς καφενεῖον. Στοιχηματίζω μαζύ σου ὅ,τι θέλεις, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ εὕρῃς ἕνα μόνον Γάλλον,[1] ὅστις νὰ σὲ εἴπῃ· «Δὲν καταλαμβάνω τίποτε ἀπὸ τὰ πολιτικά.» Θὰ εὕρῃς ὅμως πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι νὰ ὁμολογήσουν ὅτι δὲν εἶναι δυνατοὶ εἰς τὸ *Δόμινον*, ἢ ὅτι τοὺς χαρίζουν *πούντους* εἰς τὸ σφαιριστήριον.

Ἴσως τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἐξηγήσωμεν ὡς ἑξῆς· ὅτι εἰς μὲν τὸ σφαιριστήριον καὶ εἰς τὸ *Δόμινον* παίζει τις καὶ χάνει τὰ ἰδικά του χρήματα, ἐνῷ εἰς τὴν πολιτικὴν παίζει τις καὶ χάνει τὰ χρήματα τῶν ἄλλων. (Ἀλφόνσος Κάρρ).

*** Τῆς ἐλευθερίας τὸ χρῶμα εἶναι τόσον βαθὺ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ἡ τόσον πολυετὴς ἐκβαρβάρωσις δὲν τὸ ἐξέπλυνεν ὁλότελα μήτε ἀπὸ τὴν λαλουμένην διάλεκτον. (Κοραῆς).

Κῦρος ὁ μέγας ἀποθνήσκων, εἶπε πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ βασιλείου του· «Μάθε, παιδί μου, ὅτι δὲν σώζει τὴν βασιλείαν τὸ χρυσοῦν τοῦτο σκῆπτρον, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι εἶνε ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον βασιλέων σκῆπτρον. Μὴ νομίσῃς δὲ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκ φύσεως φυτρόνουσι πιστοὶ, ἀλλ' ἕκαστος ἑτοιμάζει ἑαυτῷ φίλους πιστούς. Δὲν κατορθοῦται δὲ ἡ κτῆσις αὐτῶν διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐεργεσίας.»

1. Γάλλον, λέγει ὁ ξένος συγγραφεύς· ἀλλ' ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ γράψωμεν Ἕλληνα, χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ παντάπασιν ἡ δηκτικὴ ὀρθότης τῆς παρατηρήσεως.

1. Ἔστω· ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει κ. Σ. Δ. Βαζαντίου.
2. Ὁμήρου Ὀδύσσεια, ἐκδ. ὑπὸ Β. Γ. Βυθούλκα, 1877.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 4.